

Revised
24.4.67

భారతి

మా స ప త్రి క

సంపాదకుడు :

శివలెంక శంభుప్రసాద్

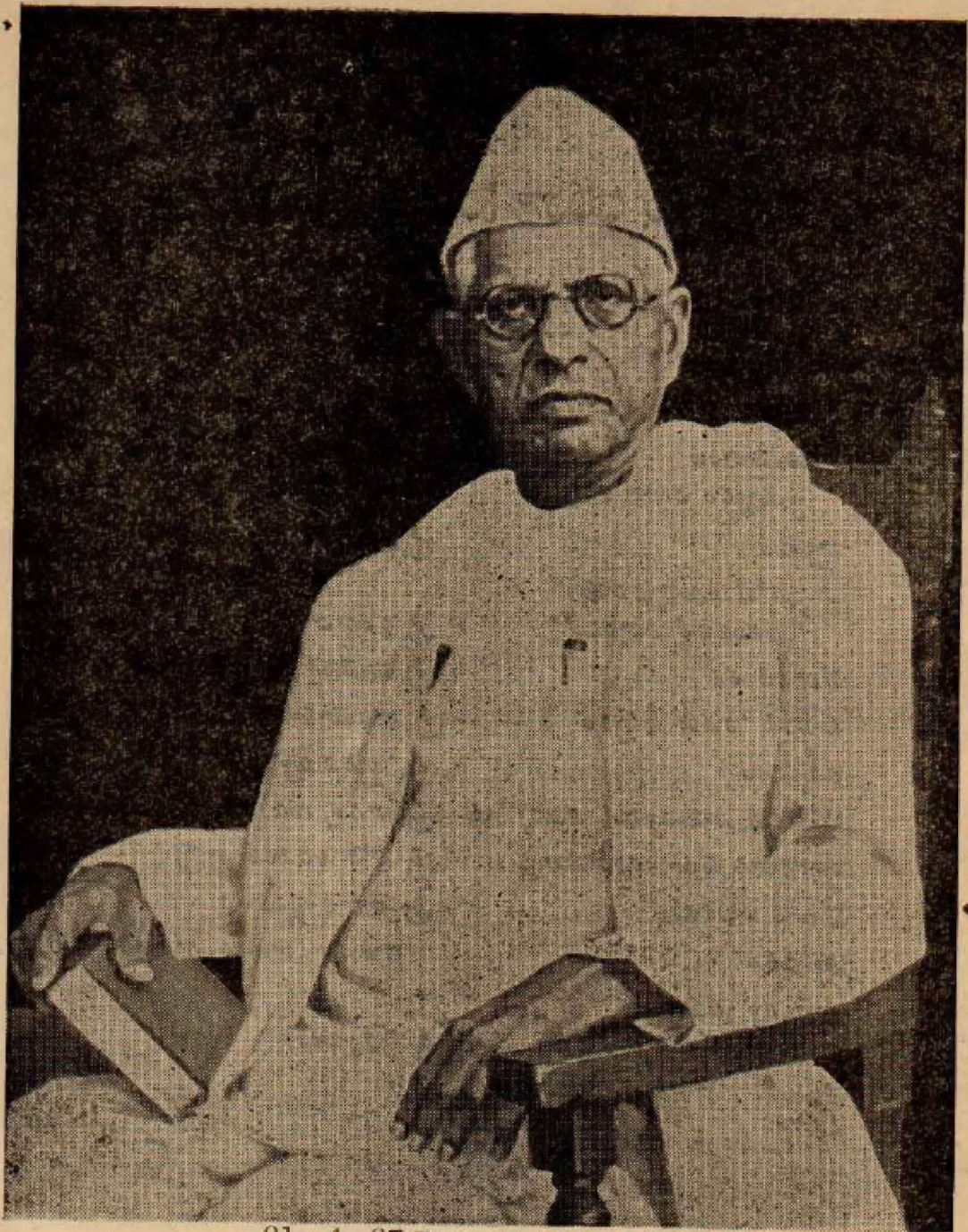

ఏప్రిల్ 1967

సంపుటము 44 :

: సంచిక 4 :

21-4-67 చైత్ర శుద్ధ ద్వాదశి శుక్రవారం

(శ్రీ దేశ్‌ద్వారక కాశీవాధుని వాగ్‌భేరరావు పంతులుగారి 29-వ పుణ్యవర్షం)

ప్రవిమల జీవిత ప్రస్ఫుమర ప్రధితాకృతు లాత్మధర్మసా
ర వివశచిత్తు లార్యగుణరంజనమంజాలదానవీరులున్
తపులరు నిన్నుబోలు మహితాత్మకు లెచ్చటః నీవొకండవున్
అవగుణ సత్త్వమా తెలుగునాట వెలింగితి పత్రమూరినె

విషయానుక్రమణిక

ఏప్రిల్ 1967

వరివన్య	శ్రీ నోరి నరసింహ శాస్త్రి	1
కాకతి మైలాంబ		
బయ్యారం చెరువు శాసనము	శ్రీ వి. వి. వరప్రహ్లాదశాస్త్రి	2
న్యాయం	శ్రీమతి ఆర్. వసుంధర	19
పొనుగోటి జగన్నాథరావు		
“కుముదవల్లి విలాసము”	శ్రీ రంగాచార్య	23
బేతాబడి కథ	శ్రీ మానేపల్లి సత్యనారాయణ	28
దాశరథి ‘కవితా పుష్పకం’	శ్రీ రామమోహనరామ్	31
తిమింగిలం	శ్రీ ‘భైరవయ్య’	35
“ప్రాచీన సాహిత్యము - విమర్శ”-2	శ్రీ నాగళ్ల గురుప్రసాదరావు	39
శతావధాని వేలూరి శివరామశాస్త్రి	శ్రీ నోరి నరసింహ శాస్త్రి	52
వేలూరి - ఎలియట్	శ్రీ రాధాకృష్ణమూర్తి	58
ఈ గీతం	డా॥ మాదిరాజు రంగారావు	62
పాశ్చాత్య సవంతుల		
మార్క్స్ దర్శనం - 6	శ్రీ సిద్ధేహుక్	67
లేఖలు		75
గంధవిమర్శలు		77

వ రి వ స్వ య త్రి క త

యదదదాక డ్రెయిడ్ యర్యాయం

శ్రీ నోరి నరసింహ శాస్త్రి

నీ కరవల్లవద్యయము నేడు గదించిన భాగ్య మబ్బుటన్

నా కరముల్ కృతార్థములు; నా యెద బుట్టి సుధావ్రవాహముల్

వాకలు గటి యిప్పుడును బారెడి చేతము చల్లజేయుచున్

మై కలయంగ వీచికల మాడ్చి గగర్బులు ప్రాకుచుండగా.

మరిపము గొల్పు నచ్యతెలిముతైపుమూర్తివి, మాటలాడినన్,

విరునగ వొల్కబోసినను, చేతులు మోడ్చి సమాదరించినన్,

కరుణదొలంకు గల్వతెలిగన్నం చల్లనికాంతి నావయిం

బరసిన, స్వాతిముత్యముల వానలు జిల్లన జల్లు నా హృదిన్

నీ వొక జాజికన్నియపు, నీ సవిధంబున నిల్చినంతనే,

నీవియొ గాఢపూర్వభవవృత్తులు భవ్యములున్ మనోజ్ఞముల్

పావనముల్ శుచిస్మృతుల వానలై హృది పేటురేగి యా

స్లానితు జేసి సాధువృదువాయువధంబుల దేల్పు లీలమై.

నీ వొక దివ్యరాగిణివి, నిన్ను స్మరించిన హృద్విషంబిక్

తీవలు సంచలించి యొక తీయని వేదన గోట మీటగన్

కేవలదేవయోనులై గణించ ధరింపను సాధ్యమైన ప్రా

స్తావికగీతరాగనినదంబులు మ్రోసెడి తారవీధులన్.

నీ వొక యగ్నికీలికపు, నిన్ను స్మరించినయంతమాత్ర వే

వేవియొ జన్మజన్మముల నేరిచి కూర్చిన కిల్పిషంపు పెన్

బ్రోవులు తూలరాసులటు రూపతి నీరయి పోవ, నుజ్జ్వలత్

పావనదివ్యమూర్తివిభవంబున దీపికనై వెలుంగుదున్.

నీ వొక చంద్రమఃకళపు, నీ వమృతంబు ఘనీభంచుటన్

ప్రావయి రూపుగొన్న శుభమోహనరేఖపు, దిగ్విగంతముల్

నీ వొలికించు వెన్నెలల నిద్రపుజాలుల వెల్గు దేలులై,

నీ వరివస్య సంతతము నిన్ను భజించుట నేను ధన్యుడన్!

ಶ್ರೀ ೨ ಸಂಧಿ ೨೦ ಕೆ ೨

వి. పరబ్రహ్మశాస్త్రిగారి జరించిన మహా యజ్ఞశ్రావణ కథనం

ಶಿವರಾತ್ರಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಒಂದು ದಿನದಿಂದ ಮುನ್ನವೂ ಶಿವರಾತ್ರಿ ದಿನದಿಂದ ಮುನ್ನವೂ

అంధ్రప్రదేశ్ పురావస్తు పరిశోధన శాఖారితో ఆంధ్రప్రదేశ్ మంత్రి ప్రాచీన శిలాశాసనము లెన్నోసంఖ్యకు సంబంధమున్న ఖమ్మంమెట్టజిల్లా యొక్క అంధ్రప్రదేశ్ పురావస్తు శాఖమునకు చెందిన బయ్యారంజిల్లా కలెక్టర్ కు వీ శాసనము కనుగొనబడినది. 6 అడుగుల పొడవు, 2 అడుగుల వెడల్పు గల యొక బృహత్పూర్వ 4 వైపుల 185 సంవత్సరాల వీ శాసనము చెక్కబడి యున్నది. అచ్చులపూర్వ కొలదియొక్క రమణులు స్థాపించినట్లుగా శాసనమునందు భద్రముగా వ్రాయబడి యున్నది. భాష సంస్కృతము. లిపి 13 వ శతాబ్ది నాటి తెలుగు. అక్షరమాలాసాంపు శాసనము యొక్క పేర్లును ప్రకటించుచున్నవి. శాసనమునందు నిర్వచనము ప్రకారమున వాటి శిలాశాసనము లో పేరులకనుగుణముగా వ్రాయబడినవి.

కాకతి మహాదేవుని కుమార్తెయూ గణపదేవుని కన్య
సోదరియూ, నతలాట రుద్రుని భార్యయూనూ మైలాదిక
కానన ముచ్చయ్యో గొప్ప తలాకము వాడబానిసి నిర్మించినట్లు
చెప్పుట కాననమూ యొక్క మొఖ్యోద్యేషము. ప్రాసంగికముగా
కాకతియూ పూర్వచరిత్రనుగూర్చి కొన్ని అపూర్వవిషయము
లిందుచెప్పఁజేయుండుటచే హనుమకొండ వేయి స్తంభములగుడి
యందలి రుద్రుని కాననమూనిరె నిదియు వారి చరిత్రకు
కడు ప్రధానమైనది.

శాసన విషయము : మొదటి ప్రక్క :

“క్రిమహదో యనమః” అని ప్రారంభమై గణానమని, క్రోడరూపియగు వెంకటేశుని, అర్చనార్థ్యుని, స్తుతింపఁచు వృత్తి కర్తయగు బ్రహ్మ వర్ణించబడును. ఆయన వాహనపురేషమహిమచే రాజవ్యవస్థలతి జనించెను. అదే సంతతియందు దుర్జయుడను రాజు పార్థకూముడై శత్రువులకు భయం కలుడై పుట్టెను. అతని పంశమునో వెన్నదను రాజు కాకలి యనుచోటు (పగడ)నుండి రాజ్య మేలవనను బట్టి యా పంశులు క కళికు లనబడు చుండిరి. వాని పుత్రుడు, శాత్రుడు, పద్మ వరుణగా గుండ నామధారులై పరాక్రమమున ముగ్గురి రిము లకు పరియై యుండిరి. అటు విష్ణులు విష్ణువర్ధన కృత్తి వాడి ముష్ణుని దేశమును పాలించు చుండెను. వాని తర్యుత

వీడి గుండ వుపరి శ్రుతుక్షయమొనర్చి రాజయ్యెను. వానికి పుట్టిన గరుడాంక జేత వుపరి యా పేరుగల అవ్యయమగుటచే నట్లు ప్రసిద్ధి వామధేయు డయ్యెను. ఇదియ అనుమడు, కొండకు అను వీరుల జానీ ప్రసిద్ధమగు అనుమకొండను పురముగ జేసకొనెను. వానికి ప్రొత్తి తిలతి జనించి అరిగజ కేసరి అను బిరుదనామధరియ్యై కేసరి తటాకమును నిర్మించెను. ఇట్లేరినకే భూమియొద్దలి మై నదని తెలుసుకొ యున్నట్లేని నంతలి వరిచే కృతజ్ఞతా మాచకముగా స్వర్గ (నారాయణ) గదాబల (చతుర్బల) పై నరాచాముద్ర వేయబడు చుండెను. వానికి మురిల్లక పాలకులను భయకంఠులను చెయ్యి త్రుడువన మర్ల భూమిపాలుడు వుట్టెను. వానికి ప్రసిద్ధి కీర్తి శాలియు కందర్పపుర్తి రూపసంపన్నుడును, తుంగతురగ యొద్ద కౌతుకుడును అగు ప్రోల భూపాలుడు జన్మించెను. వాని కచేక పుత్రులు తిరుమంచిననూ, రుద్రదేవ, సుపదేవ భూప తులు ప్రసిద్ధులు. అందు రుద్రుడు అమామవ జలసంపన్నుడై, వై రివీషిదిర్చుభువ మునర్చిన పురవము డగుటచే వనిని లక్ష్మి స్వయముగ వరించెను. సుపదేవుడు నమస్త సామంతుల శిష్యాకులచే నమూడై జిలమగు పాదపీఠముగల గొప్ప రాజు. పురరి భక్తుడు నతనికి గౌరీనానక్తిగల బయ్య మాంబ భర్తవచ్చియై కీమంఠిపీఠకమై యొప్పు చుండెను. వానికి దుష్ట నిగపాత్రి రక్షణకులుండును, సంపదలప్రేవును అవదగు గణపతి జన్మించెను.

ರ೦ಙಚಲತ್ರ

తమిళ తుళిగ్రహాభ్యుదయ శివరత్నము 1105 ము
నరియగు శోభకృష్ణాచార్యున ఆ బయ్యాంబా మహాదేవులకు
నర్మ లోకానందదాయి యగు నొక చిహ్నక జన్మించెను. ఆమెకు
పితరులు శ్రీశైల శివర వాసియగు శ్రీ మల్లికార్జునదేవుని
న్మరించుచు శ్రీ మల్లికార్జుణ (మైలాంబ) యను జన్మ నామ
మిడిరి. కాలము గడచిన కొలది ఆమె తన ధర్మ కర్యములచే
ధర్మ క్షీరము విరుదినామ మొందెను. మహాదేవుడు గణపతి
నివాసమైన పిదప యుక్తవయస్కుడాలగు నీమెకు తగిన
వరుని యొచ్చింపుటని మంత్రుల నడుగగా వారు అంగి, వంగి,

కరిగి, వోడ, చాళుక్య, శైవగ మాలవాది స్వవతులలో నొక
మను ఈమెకు తగిన వరుడు కాకాడవి చెప్పి తుడకు నతి
వాటి సంకమునకు చెందిన రుద్రుని వరునిగ నూచించిరి.
అందుకు, మనోదేవుని తల్లియగు ముప్పమాంబకు నభవాటి
దుర్గక్షీతికుడు నేండు దగులుచే తనకు మేనమామ యగు
ననియు, నక్కడే పుల్లనామ ధారియు నాతనికి శిడితీలుపాత
దిరుదాచితుడగు బుద్ధ భూపాలుడు పుత్రుడనియు, వానికి
వత్తియగు ముప్పమాంబయందు తూరుడు, ఆకంబుడు,
యవకుడు, కన్యాసవర్ణుడు, మిమసేమమూర్తియు నగు
రుద్రుడు ఆమెకు సర్వవిధముల తగినవాడట. (అదివారి
మైలమాంబకు నతివాటి రుద్రునితో వివాహము వర్ణించ
బడినది.)

మూడవవైపు

(వశ్యత రుద్రానుజ నృపుని తనయయి, భద్ర రుద్రు
లకు అగ్నియు, విశ్వత రుద్రుని వత్తియు, రుద్రదేవుని
మాతయు, రుద్రాక్షితుని భక్తులయిన మైలమాంబ భర్త
యగు రుద్రనృపుని యనుమతితో ఈభూరుద్రుని కొరకు
అనేక ధర్మకార్యములొనర్చెను. (శ్లో. 42.) గ్రామ గ్రామమున
దేవాయితము, అన్నకొల, మార్గ మార్గమున ఆరామస్థానము
ప్రసాది, అంతట అగ్నిహోత్ర ప్రధానము— ఇవి మైలమాంబ
యొక్క ధర్మ కార్యములు. సేతువు వద్ద ఒక శివాలయము,
క్రిష్ణుర మందొక శివాలయము, కాశ్యప మందొక
శివాలయము తన స్వగరముగ ఇహుల్యే యందొక శివాలయ
మును నిర్మించి తన భర్త పేరిట, తన పేరిట శివపార్వతులను
ప్రతిష్ఠ చేసెను. తల్లియగు బయ్యారంబపేరిట, ఓండ్రియగు
మహాదేవునిపేరిట, తన దిరుదిమగు ధర్మక్షీ పేరిట ఇహ
పురముల నిర్మించి భూమండలమందు గల యెల్ల రాజనగరం
కంటె మిక్కిలి శోభాయుతములుగా నలంకరించెను. (నగర
వర్ణనము.)

నాలుగవవైపు

ధర్మక్షీ యను గుణ నామధారిణియగు మైల
మాంబ యిచట నామ మనస్సునలె గంభీరమైనట్టియు,
ఆమె యశస్సునలె విస్తారమైనట్టియు, ఆమె వాక్కునలె
మధురమగునట్టియు, ఆమె భాగ్యమునలె సర్వజనోపభోగ్యమై
నట్టియు ఈ ప్రసిద్ధి తటాకమును నిర్మించెను. ఈ తటా
కము తూర్పు వైపున మిమ్మ మట్ట కట్టతో ఆకాశమును,
ప్రతస్తములగు నన్య వందలలతో భూమిని, కాలవలతో దిగంత
ములను, గంభీర ధర్మముచే నాగరోకమును వ్యాపించి విశ్వత
కమై యొప్పుచున్నది. (ఇదిమిది తటాక వర్ణనము.)

ఇట్లు శాసనము 71 శ్లోకములలో ముగియుచున్నది.
ఇందు శాసనపు కాలముగాని కవి పేర్లుగాని చెప్పబడలేదు.

(ఈ తటాకము బయ్యారమునకు 3 మైళ్ళ దూరమైన
గలదు. దీనికి సంబంధించిన ఇమ్మంపెట్టులో ఇరిగేషన్
శాఖకు చెందిన శ్రీ ఎన్. మల్లయ్యగారు (జూనియర్ ఇంజనీరు
తెలిసిన ప్రస్తుత వివరములు:

విస్తీర్ణము: 43 ఏరియన్ల ఓ. అ.

కట్టనిడివి: 7300 అ.

కట్ట యొత్తు: 35 అ.

వరిమాణము: 397 మి. ఫు. అ.

సాగుబడి: 5400 యకరములు.

(బయ్యారము, ఇర్నలాపురము, కన్నయగూడెము, గవ్వం
పల్లి, కొత్తపేట, నర్సవారాయణపురం గ్రామములలో)

దీని ప్రధాన బహిర్భాగము పూర్వము 20' x 5'
వైశాల్యము గలదిగా నుండెననియు చెలువుతో పూడిక యేర్ప
డుటవలన నది విరువయోగమయిన కాలముగా దాపైన
ప్రస్తుతపు తూము నిర్మించబడెనని చెప్పిరి. తెలంగాణములో
లక్ష్మీనరము, పాళాల, బయ్యారము చెలువులు ప్రధానమైన
వనియు, ఈ మూడును 220 ఏ. మైళ్ళ విస్తీర్ణము గల
పీఠభూమికి మూడు వైపుల ప్రవహించు వాగుల నరికట్టుచు
నిర్మించబడెననియు చెప్పిరి. ఈ మూడు పెద్ద చెలువులు
కాకతీయులవాడు నిర్మించబడినవే.)

బయ్యారములోను, చెలువుకు సమీపములోను ఈ
మైలాంబదే వ్రాయించబడిన శాసనము రైలారు గంపు.
వాటిలో నిదియే ప్రధానమైనది. అందొకదానియందు రామ
దేవుడను కవి శాసనకర్తగా పేర్కొనబడెను. శాసనముల
కవిత్వశైలిని బట్టి యీ యెన్నియు ఆద్రివిరములుగానే
భావించ వలెగుచున్నది.

శాసనకాలము చెప్పియుండలేదు. కాని మైలాంబ
పుట్టినది శకము 1105 శోభకవ్యవర్ణనము. తర్వాత సుమార్క
30—40 సంవత్సరములు ఈ శాసన కాలమై యుండును.
అనగా క్రీ. శ. 1220—30 ప్రాంతము కావచ్చును.

విశేషములు :

1. ఇందు మొట్టమొదట చెప్పదగిన విశేషము కాకతీయ
రాజుల సంకాశలి. ఇంతవరకు అభింపిత ఆధారములలో ఏ రాజు
లను గూర్చి చెప్పబడు సంకాశక్రమణికలో నిదియే మూత
నముగా నవేకులను తెలుపుచున్నది.

దుర్బయుడు

1. వెన్న

2. గుండ I

3. గుండ II

4. గుండ III

5. ఎల్లి

6. పిండి గుండ (గుండ IV)

7. గరుడజేత

8. ప్రాం I

9. త్రిభువనుముఖ

10. ప్రాం II (భార్య మువ్వమాంబ)

11. రుద్ర

12. మహాదేవ

మరికొందరు

(భార్య బయ్యాంబ)

13. గణపతి మైలాంబ (కొనకక్రి) భద్ర రుద్ర
(భర్త నతివాటిరుదుడు.)

ఇంతవరకు కాకతీయ వంశమునకు మొదటి జేతరాజే మూలపురుషుడుగ తెలిసియుండెను. దీనియం దాతనికి పూర్వికు లారుగురున్నట్లు కొంతగా తెలియనిచ్చుచుండెరి. అందు 4, 5, 6, సంఖ్యల వారగు గుండ III, ఎల్లి, గుండ IV లను గూర్చి తూర్పువాళ్ళకు వంశపు రెండవ అమ్మరాజుని చెప్పబడిన మాంగల్యం దానకానమునా కోంతి తెప్పబడియున్నను వారు ప్రధాన కాకతీయ వంశముతో వెల్లి పంబంధము గల్గియుండిరో విశ్వయముగ తెలియకుండెను. ఇందు వారు ముగ్గురూ మొదటి జేతనికి అవ్వవహిత పూర్వికులుగా చెప్పబడిరి. వీరిది దుర్బయ వంశము. తెలుగువాటి నేదన వెలవాటి చోళులు, చాళుఖ్యులు వారు, కొండవదుమటివారు, వెలమవారు, వీరి యూంవారు, మరికొందరు కూడ దుర్బయ వంశ్యులమని చెప్పుకొనిరి. కాని వారు కాకతీయులతో సంబంధము కలిగియుండిరో లేదో తెలియదు. ఆ దుర్బయయు ఒకడేనా? అనేకలా? ఇంతకు అతనిని గూర్చిన చరిత్రమేదియు తెలియదు. ఇందుకూడ

దుర్బయని విశేష మేమియు చెప్పబడలేదనవలెను. కాకతీయుల క్షత్రియత్వమును గూర్చి ముందు చెప్పబడును. తర్వాత చెప్పబడిన వెన్న రాజునే మనము కాకతీయులకు కూటస్థునిగ భావించవలెను. అతడు కాకతి నుండి భూమినేలుటనుబట్టి వాని వంశ్యులకు కాకతీయాలను పేరు వచ్చెనని యిందు కలదు. ప్రతాపరుద్రీయవ్యాఖ్యాతయగు కుమారస్వామిసోమవీధి కాకతీయను దేవత నారాధించు వారగుటచే వారి కీ కులనామ మేర్పడెనని వృద్ధముగా వాసెను. క్రీడాధిరామములో "కాకతిమ్మకు పైచోడు ఏకవీర" (పు. 128.) అని కాకతిమ్మ ఒక దేవతగనె చెప్పబడెను. బిగ్గయ్యపేట ప్రాంతములో దొండపాదాదగ్గర కాకతిమ్మదేవి, అక్కడే కాకతిరామచంద్రపురము మున్నగు స్థలములు గూడ కలవట. దీనిని బట్టి కాకతియను నగరముపేరుతో నొక గ్రామదేవత వీరి కారాధ్య దైవమై యుండునని తెలియచున్నది. అందుండి వీరు కొంత భూమిని పొందిన వారగుటచే కాకతీయులై యుండురు. ఆ నగరమును గూర్చి ముందు చెప్పబడును.

వెన్నపువుని పుత్రుడు గుండరాజు, పౌత్రుడు రెండవ గుండరాజు, మునిమమమడు కూడ మూడవ గుండయయే. వీరు మువ్వరు పరాక్రమమున పరకూరాను, రఘురాను, బలరాములకు సుదీయైనవారట. తరువాత ఎల్లిపుపుడు కుల్లివాడి ముఖ దేశమునకు పాలకుడయ్యెను. వాని కొడుకు పిండి గుండయ.

ఇవట మాంగల్యం కానము నొకంత పరామర్శించవలసి యున్నది. అందు చాళుక్య రెండవ భీముని పుత్రుడగు రెండవ అమ్మరాజు 11 సంవత్సరములు రాజ్యముచేసి రాష్ట్ర కూట (మూడవ) కృష్ణుని కోనముచే కలింగమునకు పోగా అతని సమితి సోదరుడగు దానార్జవుడు వల్లభుని ప్రసాదమున వేంగికి రాజై తనకు సహాయము చేసిన కాకర్వ గుండ్యన కోరికపై అతని (గుండ్యన) శ్రేయోవాప్తికై అతిక్రష్ణమగు కర్పూరత మాచరించిన కుత్సిగ్రోద్భవుడైన దోమన (తల్లి) కు మాంగల్యం గ్రామమును ఉత్తరాయణ పూర్వకాలమందు సర్వకర పరిచారముగా నగ్రహార మిచ్చెను. కానవ కాలము క్రీ. శ. 955 లోని ఉత్తరాయణ సంక్రాంతి కానమైనది. ఇప్పుట ప్రాసంగికముగా కాకర్వ గుండ్యనయొక్క వంశావలి కొంత చెప్పబడెను. అందు సామంతస్వాధీపులమన గుండ్యన రాష్ట్ర కూటుడు గలడు. అతని పుత్రుడు — వీటియ రాష్ట్రకూటుడు తులంగమాలోహకొళుమున పత్తిరాజును తిరస్కరించు నంతటివాడు. తరువాత కొద్ది భాగము శేఖర ప్రమాదమున

హించెను. (మాంగల్లు శాసనము 41 వ వంక్తి తుదియందు). 42 వ వంక్తి "తా జేయ వామధేయః పుమస్తవవన్నియ వ్తదీయః" అని ప్రారంభమగును. అవ్వభాగమును పూరించి "అభిభూతో జేయ వామధేయ పుమస్త వవన్నియ వ్తదీయః" అని పదివల బొందును. ఇంతకు జేయ వామ ధారి యొకడు ఎఱియ రాష్ట్రకూటుని పుత్రుడుగా కన్పట్టు చున్నాడు. ఇతనిపేరు వ్రహ్మతప్త బయ్యారపు శాసనమున కావ రాదు. ప్రతిభావంతుడై రాజ్య భారమును వహింపక ముందే తండ్రి జీవించి యుండునదే యాతడు మరణించియుండుట వంటి కారణ మేదైన యుండును. దావర్ణ్యపునినే దామపిప్పిం చిన కాకర్వ గుండ దా జేతనకు పుత్రుడుగటచే నచట పేర్కొన బడెను. ఈ బయ్యారపు శాసనములొని వంశవల యందు అముఖ్యుడుగా విడిచి వేయబడెనని తోచును. కాకర్వ గుండజే యాచట పిండిగుండదినియు, పిదేక్షరచరిత్రము వందు పెండ్లిగుండదినియు పేర్కొన బడెను. అతని పుత్రుడు గరుడజేతరాజు. ఇతడ మొదటిజేతరాజును పేరిట కాకతివంశమునకు మూలపురుషుడుగ వ్రెప్పబడు చుండెను. ఇతనికి పూర్వ మొక జేతరజు (ఇతని తాత) ఉండుటచే నితనిని రెండవ జేతరాజునవలన యుండును. ఇతని నామమునకు ముందుగ గర్బదాంక పద ముండుట యిచటనే వ్రఖమముగ తెలియు చున్నది. దీనిని గూర్చి తరువత. ఇత డనుచుడు, కొండడు అనువారిని నిర్బించి వారి పురముగు అనుమకొండను రాజ దానిగ చేసికొనెను. జనశ్రుతిని బట్టియు, పిదేక్షరచరిత్ర మును బట్టియు పిష్యయును కొంత లోగడ తెలియు చున్నను శాసనస్థముగా జేతరాజే యనుమకొండను జయించి నట్టిచట చెప్పబడుట గమనింప దగినది. ఇతని పుత్రుడు అరిగజజేతరి తిరుదాంతితుడగు మొదటి ప్రోరజు. అతనిచే జేతరి తటాక మనబడు గొప్ప చెఱువు త్రవ్వించబడెను. జేతరి నముద్రము జేసముద్రముగా రూపొందెనుకొన్న వరంగల్లుకు సుమారు 20 మైళ్ళ దూరములో జేసముద్ర గ్రామమునకు అనియున్న గొప్ప తటాక మిదియే కావచ్చును. ఈ తటాక ప్రతిష్ఠను న్నరించుచు నితని వంతరివారు వరాహవిష్ణుము తమ వాడె

ముల పైనను, వకుళుల మీదిను ముద్రించు చుండెడివారు. ఇందువలన వీరి కీ వరాహముద్ర ఇంతకు పూర్వము లేదని తెలియు చున్నది. అతని పుత్రుడు రెండవ ప్రోరజు. కజీ పేట 2 దిర్గా శాసనము ననుసరించి త్రిభువనముల్లసటు దుర్గ రాజును మరియొక పుత్రుడు రెండవ ప్రోటనికీ పూర్వము (క్రీ. 1098 ప్రాంతమున రాజ్యము చేసెట్లు తెలియు చున్నది. అతని పేరే శాసనముందు లేకపోవుట అతడు మైల మాంబకు పెదతాత యగుట కారణమై యుండును.

రెండవ ప్రోటన కనేకమంది పుత్రు లున్నను రుద్రదేవ మహాదేవులే ప్రసిద్ధులు. వీరుకాక ఈ మైలాపల యొక్క త్రిపురాంతకణి శాసనమున పొలిచారుడు, గణపతి యను వార లిద్దరు ప్రోటని పుత్రులుగ పేర్కొనబడి యున్నారు. అట్లే ద్రాక్షరామకీ శాసనములలో నొకదానియందు దుగ్గభాపాలు డొకడు పండిగ్రముగ తెలియ వచ్చుచున్నాడు. ఇంక మహ దేవుని సంతతిలో గణపతిదేవుడు, మైలమ, భద్రయ, రుద్రుడు ఈ శాసనమున చెప్పబడిరి. వీరుగాక మహదేవునకు కుందాంబయను కుమార్తె యున్నట్లు కుందివరము, నిడి గొండ, ముదునూరులో శాసనములను బట్టి తెలియుచున్నది. ఈమెయు మైలాపలతో పాటు నతడాడి రుద్రునికి భార్యయే! మల్లికాంబ (మైలాపల) శకము 1105 లో పుట్టి నట్టింతకు ముందు చెప్పియున్నామగదా! కనుక ఈమె అన్నయగు గణపతిదేవును శకము 1103 (క్రీ. శ. 1181.) ప్రాంతమున జన్మించి యుండినను రాజ్యమునకు నిచ్చు నానికి (క్రీ. శ. 1199.) కనీసము పదువేనిమిది వర్షముల ప్రాయమువాడై యుండును. పై శాసనముల నంటిని కూర్చు కొని కాకతియ పూర్వరాజు వంశవల నిట్లు తెలుపవచ్చును.

2. (కార్తీక్ ఆఫ్ తెలంగాణ ఇన్స్టిట్యూషన్—2 వ భాగము—25 వ పుట.

3. S. I. I. Vol. X—No. 254.

4. S. I. I. Vol IV—No. 1071.

5. అప్రకటితములు.

దుర్జయదు

1. మృ
2. గుండ I
3. గుండ II
4. గుండ III (క్రీ. 900—912)
5. ఎల్ల (క్రీ. 912—950)
6. షేరి I (.....)
7. పిండిగుండ (గుండ IV క్రీ. శ. 950—990)
8. గరుడేశ (క్రీ. శ. 990—1055)
9. ప్రా I (క్రీ. శ. 1055—1075)
10. త్రిభువనమల్ల (షేరి III క్రీ.శ. 1075—1090శక1098)

11. త్రిభువనమల్ల దుర్జరాజు
(క్రీ. శ. 1098—1115)

12. ప్రా II (క్రీ. శ. 1115—1150)

13. రుద్రుడు (క్రీ.శ. 1150—1195)

14. మహాచేరు (క్రీ.శ. 1196—1199)

మరికొందరు

- (1) వారివారుడు
- (2) గణపతి
- (3) దుర్జరాజు

15. గణపతిచేరు (క్రీ.శ. 1199—1262)

మైలాప

కుందాప

తిర

రుద్ర

ఇద్దరు సతవాటి రుద్రుని
తొమ్మిది.

పైన చూపిన సంవత్సరములనుగూర్చి :

దాదార్జునవిమాంగల్లు శాసనములో కాకర్త గ్రామంధ్యనికాలం ఆశాసనకాలమే యగునుకదా. రెండవ అమ్మరాజు శకము 867 (క్రీ. శ. 945)లో పింహసన మధిష్ఠించెను. 6 తర్వాత 11 సంవత్సరములు రాజ్యమేరిన పిదప రెండవ కృష్ణునితో కలింగమునకు తరిమి చేయబడగా దాదార్జునుడు రాజై (క్రీ. శ. 956)లో మాంగల్లు శాసన మిచ్చియుండును. కనుక పిండిగుండుని (కాకర్త గుండుని)కాలము (క్రీ. శ. 950 నుండి కావచ్చును

స్తూలిముగ వ్యక్తమైనవచ్చును. అప్పటికి మూడు తరముల వాడను గుండ్యన రాష్ట్ర కూటాడోకడు చాళుక్య రాష్ట్ర కూటాయుద్ధినిన మడిసెనట్లు కూడ వా శాసనముందు కలదు. ఆ యుద్ధిమ చాళుక్య భీమునికిని (క్రీ. 892—922)రాష్ట్ర కూట- రెండవ కృష్ణునికిని (క్రీ. శ. 878—912) జరిగిన వానిలో వొకటి గావచ్చును. రాష్ట్ర కూట రెండవ కృష్ణుని తుది వర్షము (క్రీ.శ.

6. Early Chalukyas of Vengi—
Dr. N. Venkataramanaiah, P. 185.

912 అని చరిత్రకారులు విశ్వయంపిరి గుంక అప్పటికి గుండ్లన రాష్ట్రకూటుడు (గుండ 11) యుద్ధమునకు వెళ్ళి యుండును. వీరి పుత్రుడగు పిలియ రాష్ట్రకూటుడు (క్రీ. 912-950) మధ్యకాల ముందుండెనని చెప్పవలెను. వీరి పుత్రుడగు జేరియకు ప్రత్యేక శాసనములు చెప్పవలెగాదు. కాకర్త గుండ్లన (పిండిగుండ) పుత్రుడగు గరుడాంకజేతకు ఇప్పటి వరకు మొదటి జేతనిని వ్యవహరించబడువాడు. ఇందు రేచర్ల, అమ్మసేనాని వచోయములో శాంతిపాటపూణము చేసి వోడ వరాహపురమామును భంగమొనర్చుటకు వెంటేళి శాసనమున గలదు. ఈ యుద్ధము కళ్యాణి చాళుక్య రాజైన అహమల్ల ప్రథమ సోమేశ్వరుడు (క్రీ. 1052 లో కంచిపై దాడిచేరి నపుడై యుండునని విశ్వయంపిరి. 8 కనుక పిండిగుండుని వంటి మాంగల్లు శాసనములందు గలదజేతని కి సంఘటనము జరుగు వాటికి (క్రీ. 956 నుండి 1052 వరకు) సుమారు 100 సంవత్సరము అగుచున్నది. జేతని చిన్నవాడగునో బాధ్యతలను జూపించివాడగునో కీ. 990 వాటికి వజ్రేళ్ల వాడుకొన్నను (క్రీ. 1052 వాటికి దాదాపు 70 సం. వాడై యున్నాడనవలెను. ఆ వయసులో గూడ గొప్ప సేనానిని సహాయముతో వాతడు కొనిపై దాడి నడిపియుండును. లేదా సేనానిలే ఈ దాడిలో పాల్గొని విజయ మిఠిపేర చెప్పియుండును. కనుక (క్రీ. 990 నుండి 1055 వరకు అతని రాజకీయ జీవితముగా చెప్పవలెను. (క్రీ. శ. 1079 లో త్రిభువనమల్ల జేతరాజు యొక్క హనుమ కొండ శాసన ముండుటచే (క్రీ. శ. 1055 నుండి సుమారు 1075 వర కేతని తండ్రియగు మొదటి సోమని కాలము చెప్పవచ్చును. కాకేపేటపర్ల శాసనముందు తన తండ్రియగు త్రిభువనమల్ల జేతరాజు కీ. 1012 (క్రీ. 1090) లో రామేశ్వరనందతున కిచ్చిన దానమును త్రిభువనమల్ల దుర్గరాజు (క్రీ. 1098 లో పునరుద్ధరించినట్లు తెలియుచున్నది. దీనిని బట్టి త్రిభువనమల్ల జేతరాజు (క్రీ. శ. 1090 వరకు జీవించి యున్నట్లు స్పష్టము. లేదా 1098 వరకు కూడ నుండవచ్చును. రెండవ సోమని హనుమకొండ వరాహ్మిగుడి శాసనము (క్రీ. 1117 వాటి దగుటచే త్రిభువనమల్లదుర్గరాజు (క్రీ. 1098 నుండి క్రీ. 1115 వరకు ఉన్నట్లు చెప్పవచ్చును. తర్వాతవారికాలములు చరిత్రకు తెలిసినవేయగుటచే విస్తరితము చెప్పవలెదు.

2. ఈ శాసనము వలన తెలియవచ్చు రెండవ ముఖ్య విషయమునగా కాకతియులు రాష్ట్రకూటులనునది. (6) మాంగల్లు శాసనమున సామంత వాట్టి వెంకటాద్రియగు గుండ్లన, పిలియలు రాష్ట్రకూటులని కంకోక్తిగ చెప్పబడిరి. ఇంతవరకు ఆ రాష్ట్రకూటు పదమునకు ప్రాచీన శాసనము

అందు నచ్చు "రాష్ట్రకూటు కుటుంబివస్తుమాహాయ" ఇత్యాది ప్రయోగములందు వలె సామాన్య కర్తక ప్రముఖులవేడి యుక్తము చెప్పుకొనిరి. కాని అది అట్లుగాక రాష్ట్రకూటు మోసే తెలుపునని తోచును. ఆ శాసనము రాష్ట్రకూటు మూడవ కృష్ణునిచే చాళుక్య రెండవ అమ్మరాజు (క్రీ. శ. 955 లో కరింగ ముంకు తరిమివేయబడగా అతనికంటే పెద్దవాడగు నవతి సోదరుడును అగు రావార్లపుడు ఆ కృష్ణుని ప్రసాదమున రాజై మాంగల్లు గ్రామమును దానము చేసెనని తెలుపుచున్నది. దీనిని బట్టి దావార్లపుడు తన కంటే చిన్నవాడగు అమ్మరాజును రాజ్య (కృష్ణుని గానియట) రాష్ట్రకూటుడైన నమూడవకృష్ణుని సహాయము నర్థించెనని స్పష్టము. ఆ శాసనము నింతవరకు రెండవ అమ్మరాజునిసహాయముతో కాకర్త గుండ్లనవాడులను పూర్వ చాళుక్యయుయులుగా చెప్పుచుండిరి. కాని విజయరెడ్డిసో మాంగల్లు శాసనము రావార్లపునిచేకాని తరిమివేయబడిన అమ్మరాజుతో దానికెట్టి సంబంధము లేదని స్పష్టము కాగదు. రావార్లపునికి సహాయముచేసినవాడు రాష్ట్రకూటుడైన మూడవ కృష్ణునిచే ప్రేషితుడైన కాకర్త గుండ్లన. దావార్లపుడు చాళుక్యుడైన నను తనకు సహాయ మొనర్చిన రాష్ట్రకూటు సేనాని యగు కాకర్త గుండ్లన కిరికపై మాంగల్లును దానమిచ్చెను. అం దా సేనాని తన రాత తండ్రుల ప్రభిభ సంగడించుకొన్న. మొదటివాడు గుండ్లన రాష్ట్రకూటుడు (మూడవ గుండ్లయ) చాళుక్య శ్రీధ్వరమున బ్రవేశించి ప్రాణము లర్పించి తన యజమానియగు నల్లభేతుని (రాష్ట్రకూటుడైన రెండవ కృష్ణుని (క్రీ. శ. 878-912) వా (విజయవాడ?) ప్రవేశమునకు అవకాశమిచ్చెనట. ఇటు శాసనములోని కల్లము చాల తప్పులతో నున్నది. అందును గుండ్లన రాష్ట్రకూటుడు నల్లభేతుని కొరకు ప్రాణము లర్పించియున్న స్పష్టముగా నున్నది. ఈ నన్నిచేక మా శాసన కాలమగు (క్రీ. 955 వాటికి మూడు తరముల వెనుకటిది. అనగా చాళుక్య మొదటి భీమునికిని రాష్ట్రకూటు రెండవ కృష్ణునికిని జరిగిన యుద్ధములలో (892-912) వాపై యుండును. మిరిటిట్ల శాసనమున చాళుక్య మొదటి భీముని (892-922) కొడుకు ఇరిమిర్గిండడు పెరువంగూరు యుద్ధమునందు గుండ్లన వామధేయడగు వాక రాష్ట్రకూటు సేనానిని సంహరించినట్లు చెప్పబడినది. 9 అతిదే యీ గుండ్లన రాష్ట్రకూటుడు. (మూడవ గుండ్లయ), అట్లు

7. H. A. S. No. 3.

8. Early History of Deccan: Kakatiyas, P. 578.

9. Early Chalukyas of Vengi-Dr N. Venkataramanaiah P. 25.

అది తనకై ప్రాణము లర్పించినందుకు ప్రతిఫలముగా రెండవ కృష్ణుడు అతని కుమారుడగుచిల్లరరాష్ట్రకూటుని కుజ్జవాడీ దేశమునకు పాలకునిగ నావర్తించుచును. ఈ కుజ్జవాడీ దేశమే నేటి కొఱవి ప్రాంతము. దీని విస్తృతి కూడ కుజ్జవాడి యని వ్యవహరించుచు. ఇది రాష్ట్రకూటు రాజ్యమునకు ప్రాక్తి మాంతము. ఇది చాళుక్య భీముని శాసన మొకటి యుండుట గమనించకగి యున్నది. కనుక విడి రెండు రాజ్యముల మధ్య గడి స్థానమై ప్రత్యేక పర్యవేక్షణము నవేక్షించుచుండెను. ఇదియే ప్రథమముగా కాకతీయులు తెలుగదేశమున ప్రవేశించుట యనవచ్చును.

(బ): కాకతీయులు రాష్ట్రకూటు లనుటకు మరొక కారణము గలదు. మొదటి ప్రావి అర్జుననే వారిచే వరాహ లాంఛనము వీరకృతిమైన ట్టిందు చెప్పబడి యున్నది గదా! అంతకుపూర్వము వారికిది లాంచనముగాను. గణపతిదేవుని పేరుని యగు సామవై భోజాదు కంఠిపురములోని విక్రమవారాం యమున నొక శాసనము వేయించెను. 10 అందొక కకలి జేతరాజ గరుడీ లాంఛనదారియైనట్లు చెప్పబడెను. విద్యానాథుని ప్రధానరుద్రయశోభానాథమునందు చాళుక్రకరణమున (5వ అంకమున 16వ శ్లోకము క్రిందివచనము.) “సస్త్రై కాకతీయకులావతీర్ణాయ శివర్ణకేశవాయ మహాసహాయై” అని కాకతీయులకు గరుడచిహ్నముండుట స్పష్టముగా చెప్ప బడెను. 11 ప్రస్తుత బయ్యారపు “శాసనములో” పిండిగుండ్చి పుత్రుడు “గురుదాంక జేత స్వవతి” అన్నామహావైష్ణయాకో” అని కంకోక్తిగా చెప్పబడెను. ఇంక నేటికిని విక్కు విదిని గూడారు శాసనములో తెలుగు లోగమునందు “కమవసాని యొక మేల్గు రుండుని జేత భూవిభుని కాకలి పల్లవు చిన్నవాని..” అని కామవ సాని పిన్నవాడగు గరుడజేతని చాళుక్య చక్రవర్తి యొద్ది పరివరయము చేసినట్లున్నది. ఇంతవరకు రాష్ట్రకూటు సామంతు లుగ మువ్వవారు ప్రథమముగ వారి శత్రువగు చాళుక్య చక్రవర్తిని నందరించుట తెలుపబడెను. కామవసాని యప్పటికే వారి యనుయాయునియగుటంజేసికాదోలు వామె యా బాబుని చక్రవర్తి యొద్దికు గొంతోయెను. అది తూర్పు చాళుక్య రాజ్యము జటావోడ భీమునిచే వాక్రమించబడినట్టియు, పశ్చిమమున రాష్ట్రకూటు ప్రభుత్వము చాళుక్య రెండవ శైవునిచే కూలద్రోయబడినట్టియు వందికాంము. (973-1000). ఈ యుద్ధములో పుల్లూడైనను పిండిగుండ్చు కొఱవిలో స్వతం త్రించి యుండును. అతని యనంతరము బాలాడగు గరుడ జేతాడు తండ్రి సంపాదించిన స్వతంత్ర్యము కోల్పోవుటయు, విరియాల వంతునికు చెందిన ఎజ్జనప్పడు అతని భార్య కామవసాని, వారి కొడుకు నూరుడు వానికి సహాయముగా వచ్చి

తుదికు చాళుక్యరాజుల క్రింది నిమంతునిగ కాకలిజేతని విల చెట్టులయు, ఈ గూడవారు శాసనలోగముందు వర్ణించబడినవి. కనుక కాకతీయులది ఆద్యమున గరుడ లాంఛనముని నిర్వివాదముగ తెలియుచున్నది. రాష్ట్రకూటు రాజులకును, వారి సామంతులగు విలిర రట్నాన్యాయులకును, గరుడచిహ్నముండుట ప్రవీణము. కనుక కాకతీయులు గూడ వేదో యొక సామవైరట్నాన్యాయము నకు చెందియుండురు. చాళుక్యసామంతులైనపిదపనే వారిలో కొంత మందివరము కలిగెను. వారు శైవదీక్షను స్వీకరించుట కూడ తర్వాతదినయే చెప్పవలెను. రెండవ ప్రావినిలిరువాల వారికే శైవమార్గేయములుండుట గూడ గమనించదగును.

వారి వంశమును గూర్చి :

సామవైష్ణి వంశముని కాకేపిల 12 దిర్గా శాసనముందును, సామవైష్ణి వొట్టి కులముని 18 మాంగలల్లు శాసనముందును చెప్పబడెను. వృష్ణి వంశమునకు చెందిన రట్నాన్యాయులు కొందరు గలరు. దాని విక్రమ రూపమే విష్ణివంశమేమో తెలియదు. (క్రిష్ణ శబ్దము, కిష్టయ్య, కిట్టయ, మున్నగు మార్పులొందినట్లు. విరి క్షేత్రయిత్యమును గూర్చి కూడ వాదోపవాదము దెప్పి జరిగినను నిశ్చితార్థిప్రాయము వెలువడదు. ప్రధాన రాష్ట్రకూటు వంశమును గూర్చియే అది జేతవచ్చుదు, విరివి గూర్చి అట్లు సాధ్యమగును? వాట్లు రాజధర్మమునుబట్టి క్షేత్రయిత్యలైలో, విరును గాణముగనే క్షేత్రయివాఙ్ములు. మైలాంధిక వరా లోచనా వంద్యమున నతవాటి రుద్రుడు “కన్యానవర్ణక” అని చెప్పబడుటను బట్టియు, కాకతీయులకు నతవాటి వారిలో వివాహ సంబంధములు ప్రావిని చాటివుండి యున్నట్లు తెలియుటచేతను విద్యరూపాకే తెగకు చెందినవా రనిపించుచున్నది. నతవాటిరుద్రుని కూతురగు బయ్యమాంబయొక్క అనురావతికే శాసనములో నతవాటివారు స్పష్టముగా చతుర్దకులజాని చెప్ప బడిరి. వారు కూడ రట్నాన్యాయులేమో తెలియదు. మహాదేవుడు రెండవ కుమార్తె యగు కుండాంబను గూడ నతవాటి రుద్రుని కేం యిచ్చేనో తెలియదు.

10. Indian Antiquary, XXI, P. 200.

11. నాకే ప్షయము తెలివిన శ్రీ వేము వెంకటాయ శాస్త్రిగారికి కృతజ్ఞుడను.

12. Corpus of Telingana Inscriptions Part 2, Page 25.

13. E. P. Indica Vol. XXXI P. 42, Text. line: 35.

14. E. P. Indica Vol. VI, P. 157.

కాకతిపురమును గూర్చి :

కందారపురము నుండి కాకతీయులు వచ్చినట్లు సీద్ధేశ్వర చరిత్ర తెలుపుచున్నది. వాండేడు జిల్లాలో కందవోలు అను గ్రామము చరిత్రలో సేవ్తవ్తి రత్నావ్యయాలకు కొంతకాలము రాజధానిగ నున్నట్లు తెలియుచున్నది. కాకతిమ్మకు పైదోడైన యేకవీర ఆ ప్రాంతములో బాతర్ అను (వాండేడు జిల్లా పరిపాట్లో ఆంధ్రప్రదేశములోని కందవటి గ్రామము) చోట నేటికిని పూజింపబడుచున్నది. కనుక కందవోలులో పూర్వము కాకతిమ్మ యుండెననిటలో భాశ్చర్యములేదు. ప్రస్తుతిమున్నదో లేదో తెలికొనుట జరుగలేదు. అదియే వీరి మూలపురుషుడైన చెన్నప్పస్వరు పాలించిన కాకతిపురమై యుండవచ్చును. వీరితో బాటు కాకతిమ్మ కూడ ఆంధ్రప్రదేశమునకు వచ్చే యుండును.

స్తలినిర్దేశము :

కాకతివనగరము ప్రస్తుతపు వాండేడు జిల్లాలోని

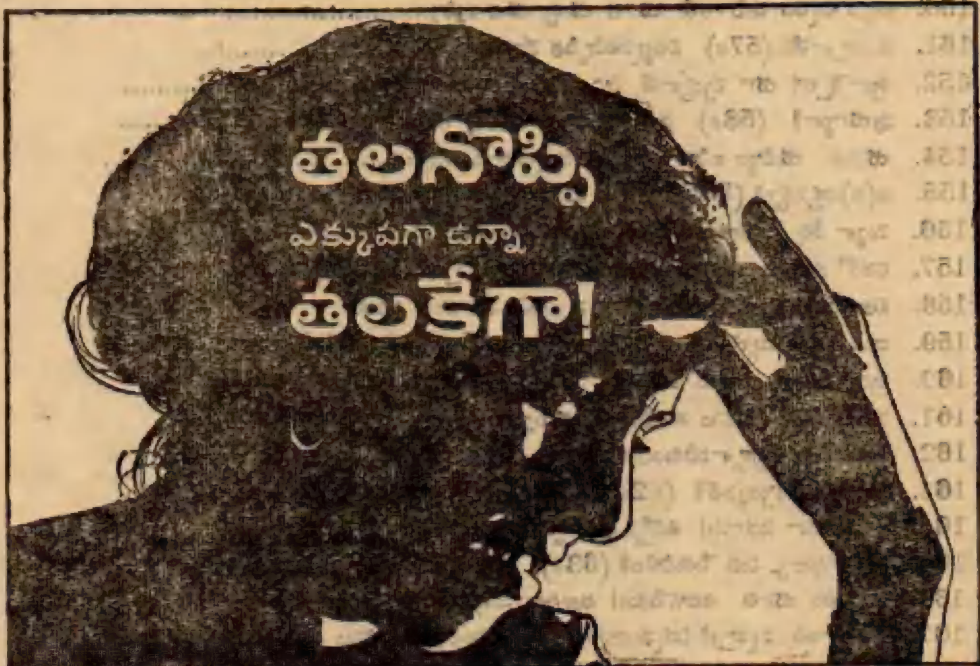
కందవోలు కాగలది లోగడ నూచించియుంటిని. ప్రమాణాంతరము లభించు వరకు దీనిని గూర్చి విశ్వయింపజాలము. కుట్టవాడి ప్రాంతమునకు విజ్ఞప్తపుడు రాజైనట్లు దీని యుండు కంటు. ఇది వరంగల్లు జిల్లా మహబూబాబాదు లాలాకాలోని కొలవి సీమయని చెప్పవలెను. గూడూరు కాననములో గరువజేతని స్థానముగి జెప్పబడినది కూడ విదియే. ఇచట నుండి అతడు అరుమకొండకు ప్రభువుముగా తన కేంద్రమునుమాఱెను. బయ్యార గ్రామము, చెలువు ముందుగి జెప్పబడెను. మైలాపట తన తల్లియగు బయ్యలమహాదేవి పేరిట విర్మించిన గ్రామ మిదియే. ఆంధ్రీ పేర విర్మించిన మహాదేవపురము, తన గుణ వామముతో విర్మించిన భక్తకీర్తిపురము ప్రస్తుత హి ప్రాంత మున తెలియవచ్చుట లేదు. మైలాపట యొక్క స్వనగరముగా జెప్పబడిన ఇనుగురికి పై జెప్పబడిన మహబూబాబాదు లాలాకాలో కేసముద్రమునకు సుమారు 10 మైళ్ల దూరమున కిందు. అచట కూడ సీమ కాననములు కొన్ని కలవు.

1. (శ్రీ మహా) వాయుమః॥ రంత ప్రహుండం హృత్పూర్ణం.....
2. (.....) మూర్తి మన ప్రహరం తం రంత వక్త్రం పృథి వింతిత్తకప్రదం॥
3. (సదా) కేమతం సత్పీఠే॥ (1*) స్వప్రతి సావత్త్య పృథివ మనసే వాంఛవిధివా
4. మహంభ స్సంభారే ధరణి రంబలాం కాన్తి నిహితాం సమన్వి జ్యో
5. ద్వాప్య ప్రచురతర రోమాంశ రుచిరో హరిః క్రిడాకోడో జయతి
6. జగదానంద జననః॥ (2*) వ్యతను మనీ దదామి ప్రతిక్షాతాం మత్ప్రయే
7. త్యః కిమత వర మతివా వేదయ న్నాదరణ తిరిమతి మతాయే
8. దత్తహూర్దికాదేహ స్ఫురయతు విజితావా మూలితా శంకరో హః॥ (3*)
9. శ్రీ విష్ణు నాథి వరసే వరోజ మధ్యే జాగ్రీత రణోమద్యక్షా వావా మధీ
10. రో జితాం (మూర్తై శ్చ హిరణ్యగర్భా స్సమవర్తక తాగ్నే॥ (4) యద్వ గ్గదం
11. తీ కురుతే ప్రహరం యస్మిన్ వై విద్యమి నకవ్యవహ ప్రభు ప్రసాదవ్య స
12. లం తిమే యదాత్మ సామ్యం లలితే స్వదానః॥ (5*) తద్వాహ తేజో మా
13. హృత్కా జ్జ్వాలా రాజవ్య నంతతిః క స్త్రై విమ్యయ స్సోమీ పురుషం
14. (గ) ద్విర్గోతః॥ (6*) తత్రైవ దుష్టకాయో నామా రాజా భూ ద్యోగికాధిరా య
15. (వామ) ప్రహరాదేవ వై రణ ప్రాణంజివః॥ (7*) తదవ్యయే వెష్మ వృషో బహువ
16. (మ) త స్సౌద సమృత వై రి భూషః॥ యః కాకతిష్ఠ్య పృథీమి శశాస తే నా
17. (స్వ) వంశ్యా లపి కాకతీశః॥ (8*) తత్పుత్ర పిత్ర నస్త్రైః క్రమకో నం
18. డ సంజ్ఞకాః జాతాః శ్వాతాః స్పృహా వృత్త్యాం రామిత్రతయ విక్రమాః॥ (9*)
19. ఎజ్జినామ స్వవతి శ్చ తత్పరః కుజ్జివాడి ముఖసర్వక రేణః॥ ఏంద
20. గుండ వృసతి వ్రతో భవ ద్ధ(త్త)ండితారి నరహృ మండలః॥ (10*) జాతో స్సా
21. ద్గురుదాంశ తేజ స్వవతి సత్త్వామ వానోద్యయో త్ర్యక్షాతః ధీమ మం
22. డతే నులవిధి భూకాపాం చూడమణిః॥ హత్యా యో మమనామ
23. గోయ మహిం తొందంశ చక్రే పురం విశ్వాతామమకొండ
24. మూర్తికార యః కస్మాకరభాంధోవమం॥ (11*) తస్మా త్రోమశ్శీరో
25. భూ భూతారి గణపేరి యః పేరి రదాగం తం చక్రే భూ
26. చక్ర వల్లభః॥ (12*) తే నోద్ధృతా భూ స్వకలాన్మ రీయే త్యాభ్యాతు కా
27. మై రివ భూమిచక్రైః॥ యద్యంతై స్వర్ణక గదాదికేషు వరాహ
28. ముద్రా విహితా కృతజ్జైః॥ (13*) జాతోస్మా త్రి(త్తి) భువనమర్చ భూమి సా
29. లః ప్రాశేయ ద్యుతి విభ ప్రభాత కీర్తికః॥ కేహి ప్రతిభరణేశ
30. వాసవానాం యన్మామాక్షర తతి లేవ తీరిహేతుః॥ (14*) తత్పుత్రః
31. ప్రాం భూవ ప్రాణవన విమత స్సౌర సార ప్రహరః కందర్పక వృ
32. ద్విక రూపః ప్రథిత పృథుతర స్వవ్యయైక ప్రదీపః॥ య(ః) స్పృతాశ్చయ్యుక్
33. తోయ్యుక్ ప్రతిముఖ స్వసతి ప్రిత్తికాతా మూర్తికాత్మి బ్రూకాయ మ్మం
34. మ్మరంశై ర్దైకబయతి విజదోద్ధకంధ కందాం వివేతుం॥ (15*) త
35. స్వ శ్యమ మహాసా మహీపతే రాత్మజేషు బహుషూదితేషు
36. విశుతా వభవతా ముఖో మతో రుద్రదేవ మహాదేవ భూవతి
37. ॥ (16*) ఏక స్తయో రధిపతిః ధీరిహికానాం ధీమా వమానమి త
38. లః కిం రుద్రదేవః॥ యం వై రి నిరవిధి విమృశథన ప్రగల్భం హాషికా
39. పూరుష వరం స్వయ మవాత లక్ష్మీః॥ (17*) మావ్య స్తదేవ్యో త రిపుప్ర
40. మాశీ మహీ మహేంద్రో మహాదేవభూషః॥ సమస్త సామం
41. త తిభామణీనాం గజై స్సమైత్తేదిత పాదపీఠః॥ (18*) యః కర్ణక
42. వ్య విష్ణుకాతాం సమతపో న్నానాత్మక దానోద్యతః శ్చ(ప్ర)తే క్రవిరాశ్చ
43. తిం నిరువమై త్యయ్యైక భూమి బృకవకః॥ కందర్పకం గతరూప దవ్యక
44. మకరో త్సావత్త్య పుద్యాశ్చతః క స్త్రై వర్ణకలుతుం కవి బ్రూక
45. వి మహావేషధీకం క్షమః॥ (19*) క్షోణీ నాభ్యు తస్యే ధివ తతి
46. విభవే భక్తిభావః పురాతా గౌరీసేవామరత్నా ప్రయతిమ మహి
47. ధీ బయ్యమాంజాతిరానా యా సా సౌభాగ్య సీమా తిలం వి
48. రివా శేషయోషి జనానాం భూషి విశ్వాభరాయః మం గృ
49. హ ముచితం భామిని సద్గుణానాం॥ (20*) తద్వందవో జయతి చంద
50. (సదా) రు కీర్తికః॥ (గ) యో మహాదితగో గణపత్యక్షః॥ దుష్టేషు తి
51. (స్వ) వికరేషు చ క్రమేణ య స్సందరాతి నిధనం చ తనం చ వద్యః॥ (21*)

52. (.....) తాప్యం విదితవృష మహాదేవత మృగహాద్యే
53. (... ..కాకతి) రం శివమితే శోభ కృత్సంజ్ఞవహా తాకతంజ్ఞ
54. (.....)వనన శక్తి ద్విక్రమకృత్సంజ్ఞవహా తాకతంజ్ఞ
55. (పు.....) తిల తుల్యే కవ్యతా తాకతంజ్ఞ (22*) శ్రీమద్వేదాంతం శివ
56. యం (శో)శివంజ్ఞ శ్రీ మద్వేదాంతం న మహావ్యయినీ పితృత్వం
57. (అవ్య) పు ధమ్మక విహై మ్మక పాపియ కీర్తనా సా ధమ్మకీర్తనా గుణవం (రితివామ)
58. (.....)రం జగమ (23*) త్యాజే మేవాపతి గిరిమితే వ్యక్త మైనక గయ్యో
59. (శ్రీ) తాజ్ఞే రివ్యుదిత రివయే వ్యయం వ్యయం యద్యత్ శ్రీమద్వేదం
60. త్యాజియతమ మహాదేవతాత్మజానాం విభావశ్రీ గ్గణావతి వి
61. (పు) మైలాంబానా చ తన్యత్ (24*) శ్రీమద్వేదం రజ్యం ప్రకృష్టా మృగి కుంభ
62. (రి) మారకలాంక పిత్తి పుత్రోద్వహం విదాయ త్రిపువన (వి)
63. (ను) త శ్రీమహాదేవతావః ఆపూ యామాత్యవయ్యోకా వృ
64. (వి)ది గుణయంతా వ్యవ్యకాయా వరః కః పృథ్వీ మైలాంబ
65. (కా) యా ఇతి స గిరివాన్ తే తన్యత్ మాహః (25*) ఆం(శి)ప్యం
66. (గి) వరాహశో ల్పవిహంగా వాంగీపి దోహాద్వయః కాలింగ
67. (పు?) చ నమితే కలకాంతి శ్చ చోడో పువః దృశ్య దశకవలాగి
68. వో నృపతయ శ్చాటక్య పంకోద్వయః వోగ్య సైవ సైవహో గిరివహో
69. (రా) రాశ్రయో మాంహః (26*) తథాపి మాతా తన ముప్యమాంహా దు
70. (గ్గ) క్షీరీశ్వర పరమాధిపా శ్రీనాథవాక్త్యర వంశజాత స్తవ్యాతుతో
71. పక్కడిమల్ల నామా (27*) తత్సూమ శ్చిద్విజయత బుద్ధి భావః ప్రభావ
72. సుకరిపు ప్రమాద కోపః సంగీత ప్రభులి విహరి సౌఖ్యమా
73. త్రిక్రా ప్తాగ్ని వే త్రిపువన మధ్య వత్త్రిక్రా కీర్తనః (28*) రాజ్య సైవ్య (ప్రియా వ
74. త్రి ముప్యమాంహా పతిప్రతా పర్వత్ర రత్నగర్భా సా అరితాం
75. గీతి విక్రతా (29*) తన్యదనః కాంత కుమార రుద్ర(శి)హారః కలా
76. వా నకలంక చంద్రిశి యువా సువాసా ఘవి కర్ణా కీర్తనః కన్యా
77. నవన్యాః కుమమేమమాత్రికా (30*) తూరో ప్యర వ్యజగురుజ్ఞా దేతి
78. దీపం నమగ్నం త్యాగీ నన్య వ్యయతి వియతం బుద్ధాధావం గు
79. గోమా నన్యం వాగ్మి తదివే విహం నన్యతం పుష్ప మిష్టే తోకోత్కృష్టే
80. గుణవిరి రయం రుద్రదేవాలినానః (31*) పిత్తిచ కన్య చంపత్రిక్రా
81. గంధ రాజ్ఞం తన్యతః పుత్రేవ తాళి మానం వ్యవంశ్య వృత్తివంశ
82. జాంశ్చ సంపద్విక్రయన్య త్యులితాం సులక్ష్మ్య (32*) కన్యా పిత్తి వైల్లంబా
83. వ్యంబికేయం సోయం నన్యం రుద్రదేవో మహాః ఇత్యుక్త సై
84. భూకామిహం సైయో ర వ్యహో ద్వాహం కారయామాన రమ్యం (33*)
85. శృంగార ప్రేమ చావ్యం ముమిల విహరి ద్యుదిభ్యుండే కృపా భూ ద్వి
86. నానాశేష కాద్రో విహరి వృవతతా త్యాగి శాయ్యం(హా)ర దీతి! సా
87. పేథ్యో హేయతా తా నృపవనవిధా వాద్యహోషి యుతం త ద్వా
88. ప్రి వ్యక్రమేష వై వం నవరస భరిత పద్మినాహోత్సవో భూత్ (34*) సేయం
89. శ్రీమద్ర దేవా ద్వాహ విధ విధి(శి) శ్రీమహాదేవ గేహ శ్చిత్ర వ్యంవా
90. వనాపైః కుసుమిత పరితై శృవ్య వస్యై సదాగైః ద్వాహి ద్వాహి
91. కామై ద్వికాశ ధవం గృహై రాత్మజానాం ప్రజానాం వింశత్య సైకయై
92. వం చరిత రితి నన్యత్ సంతాన కీర్తనః (35*) త్యాగి సౌభాగ్య లాభ్య
93. విహేన వృహా సంక్రయోన్ శ్రీమద్వేదమ్య మి వైక్రత యాం చత్రే
94. పక్రకుంతలాం (36*) పిత్తికావయం పిత్తి వన్యానే న్యః క శ్చక్ర క
95. వి రవిహరి తామ మూర్త్యైః యుతాంశీ కిం కలా వందం
96. గ రంశీ త్తైవ ప్రిమితతర ద్వాహో జనానాం (37*) అస్యేయన్యః
97. ప్రకామం వికీర్త కనకంభోజప్రద్యాజమానే వద్మా వద్మా
98. యాభ్యాం కలయతు మివ సా సంతతం నన్యవిష్టా యన్య
99. (...పి) ప్రవరణ వరణం ప్రావ్య విద్యావనద్యా విహి (ద్యా)

100. క్షీప్ర మేన ప్రతిపాత విదతో భూతలే ప్రిన్యసంతి (38*) శేఖరారం విజ
101. కరతలే ద్విభుతి చారు వర్ణం పదవ్యాసా స్ఫురితర మరః కున్యకాతి
102. పద్మ మేన | రక్తి లక్ష్మణ గణపతి శంకరాదు జేయం ప్రతాపం చేసె స్వా
103. శ్లోక పుకరతి పుత్రుల శంక మానం కరోతి (39*) తాన ప్రసిద్ధి యాం చంద
104. లలాహదా పితృ తుల్యవ్యాధి విప్రంభిచారి | తాన ప్రసిద్ధి
105. న్య నదాన్య వల్తా యావ న్ను జాతా భవి మైలమాంబా (40*) నైవ సా
106. నుగి తాతి న సా నంద న్ను సా కతా | యుత్ర తాతి విభూషేయం
107. మైలాంబా నైవ వర్ణితే (41*) నేయం ప్రత్యాక రుద్రమజయ్యవ ర
108. నయా భద్రదుద్రాగణ్యా విశ్వాతా రుద్రపత్ని బహుతరము
109. నుజా రుద్రదేవ్య మాలా రుద్రాణీశ్వర త్తా విజయి నమ
110. దాశీక రుద్రానువత్సా రాజ్యం భిక్షుకాన్య పత్ని స్మృతమ విజయ
111. తే శంభు రుద్ర ప్రవత్సే (42*) ధిమ్యూకీర్త్యా యయా ధిమ్యూక కలా శ
112. తే పంబరతా మనో పాం మన్యతే మిన్ద నైకమిన్దిత వ్యధాం (43*)
113. విప్రదా మనవయూనవి రద్దివాహా వైత్తాన్యూక కరునివహ
114. క్రియా ప్రబంధా మైలాంబా బహు విధ దత్త విత్త తారై వ్యకర్తాంతే
115. తరుని యశః ప్రవర్తకయంతి (44*) యత్సృతాం ప్రతాపివం
116. సంఖ్యా క్షాతాను పున్ద్రైక తదాన్యక్రియే యల్లా కవిదా
117. మేనోచ్చలే (45*) గ్రామే గ్రామే విజయ భయం యుత్రతత్రా వ్యకలా
118. మార్గే మార్గే వనవికరణం యుత్రతత్ర ప్రసాది స్థితే స్థితే బహు
119. జంభుతి య్యకత్ర తత్రా గ్రహాః ప్రాయేజ్ఞేనం భవి మిక్య
120. తే కరణం మైలమాంబా (46*) అహిమ విద్వాంసవ భూమకేతా నే
121. తా నముద్రన్య హన్య గేహం యా నిమ్మకే విమ్మకం మున్యలా
122. గ్రం న్యకీర్తన వల్ల రివ నుచ్చ మచ్చం (47*) అభంపం తుభి ముద్రి
123. తానం క్రిష్ణకే శర్వక నిశేవం యా వికార కైలానధియేవ
124. యుత్ర క్రిడాం మృదవి నతి గతవోతి (48*) కాశ్చరే పురంతి
125. న్యకారం గరియః కుంభేంద్రకోటి విభక్తే విమలై స్మృతం యా
126. యల్లాంత కా.తి అపరీధి రభివృత్తే సా జాన్యావి జయ
127. (తి) కారణ వారిదాం (49*) న్యస్య మిమంజీకీ పుయ్యూక మి
128. యమమిత గుణా శంభు న పుంబ్రమాదం కైవల్యోద్యోగ
129. తుల్యం ద్యుమతే నిజతమ స్పృష్ట మస్పృష్ట భేదిం ప్రాసాదం
130. కారయన్య రణతి శిరివ ర్హన్యకాతికాభివాసం న్యస్య భ
131. తుక్త శ్చ నాహ్నా వ్యతమిత జివయో భూకవిన్దం ప్రతిష్ఠిం (50*)
132. అర్తా రిక్తి (క్లృ) త శక్తవిక్రమ కతః ప్రాజ్ఞం వ రాజ్యం కులం
133. వీరోదర పునకర న్ను భిగన్ద కైవం భవానీ కతిః | పుత్రా శ్చ
134. త్ర చక్ర భూతా వ్యుత్ యస్యః ప్రకన్యం వపుః కీర్తాః శ
135. ల్కీక కంద్రాను భవం నైషి కతం వన్యకే (51*) మాతా భృగ య్యాం
136. బిజాయా విజ రవ మహాకేవలీనాయకన్య న్యస్యన్తీ వా
137. (ధ) దాన్యః పురవీర మియం మైలమాంబా విదాయా భా
138. యా భూమండం స్థితం పున వగర గ్రామకోలా నిశ్చి
139. య్యకాం వక్తే పరిష్ఠం పుర మహా మహితం భమ్మక కీర్తన న్య
140. వాహ్ని (52*) క్షుది న్నానాదేశా మనగత జనో ల్లామనవిధిః క్షుది
141. క్షివానాక ప్రజ కపు వికాణన గ్నిహః | క్షుది ద్వాహ రోహ
142. క్షుది దివిత కాన్య వ్యతికరః క్షుదిత్తుంగీతక్రి రిహ ముది ముద్రాం
143. విదధతి (53*) దిమ్మక కీర్తన పురహమ్మక మండలి ద్వాయయా వహ
144. త లాంకృత శ్చితి తత్తమస్త వగరి ప్రకృతాం శ్చక్రి మచ్చ మి
145. న నూచయ త్తలం (54*) మన్యకా సంపద్రుతిలాంగ భూషి వయో
146. భరదంబర సంభృతక్రిః కలాభి రానందికరీ పురీయం మన
147. న్యూకాతి కామిని (55*) పవేన మోషం వితులనమ నద

148. సమీపస్థిత రాజ పాంసాం హత్యాగణ్యం.....
149. పురి మిమాం పుర్యాకృత (5) శ్రయంతే (56*) సా కా.....
150. త్కం చిత్రం మహీతలే యాచ యశ్చ యద పృష్ఠి.....
151. వ పత్రికలే (57*) విత్యవరిష్టపిత దేవదా హ్యసా.....
152. శ్వశైలా యా పుర్వకలే సార్దిక ముపావ్త వాన్త శైలానయా.....
153. పుర్యాం (58*) దుగ్ధ ప్రథా భామరతేష్క రశ్మి వ్రాతావృతానం.....
154. యాం యన్యం బహి కుట్టిమ చంద్రకాంత నిన్యంబ.....
155. బ(వ)లక్షపక్షి (59*) నిమ్మాకాయ దమ్మక మనహ వివిదాం
156. మూక కీర్తి గుణనామ వదం దిభత్య మైలాంబ యేహ సుగురై
157. రవతో గణాయ స్వేనావృతేన విదితో విహిత వ్రదాం (60*) మైలాం
158. రికామానవప ద్భిరో విహారాం వ్రద్యహ సమానా తదియ
159. వాణీ రుమిం దుగ్ధాయ వ్రద్యగృహ త్వప్యక బహువశ్యం (61*) యశ్చన
160. శ్చిమ సేతువాంబరతం సప్తైః ప్రశస్యై మ్మూహీం, కుర్యాభిః క
161. కుభో భుజంగ భవం గాంధీయ్యక తమ్మకాచ చ తత్త త్యాశ్రితవత్క
162. దాధి రవీన స్వగ్గావసేమందల వ్యాంభాన జననా వ్యసదినం
163. వ్యాంభాన విశ్వత్పవర్తి (62*) ఉత్పాహ బుద్ధి ప్రభుతా గుణే మనకోపి మై
164. లాంబికయా సమానా ఉద్వేషయ స్థితయ మూహ్యక హస్తైరా
165. హంతి భక్తా మన సేతువారీం (63*) యథాయథా నిమ్మకం ధమ్మక కేతైక వృ
166. మున్నులిం యాతి తదాగసేతు త్రాతథా మల్పరదాం వృహదాం
167. ప్రయాంతి పక్రాంతి విప్రమభవం (64*) వింధ్యద్రుః కిము కుంభ వం
168. తన మువే రాత్నావ్రతేష్టంధిత స్వక్త్యకార మహాభోజకృత
169. యే వర్షిక్ష్మ మవ్యం శ్రితాః భూతానా మభయాయ భాహ
170. రథా వాన్తప్రసారః క్షిపే రిత్వాతక్ష్మికత సేతు రేరి హృదయం
171. విద్యాయాం యా పృణాం (65*) సేతా యస్య ప్రశస్తిష్కీర్ రుద్ధిభి
172. ం క పత్మకాని వత్సం పతతాత్మా పన్ భేవర అపి భూవరాం (66*)
173. విలత్పూరి నివసన ప్థిరచిత వృత్తిం లక్ష్మిం నిరంతర దివ్యత్క ర
174. సా మగ్ధీశా శ్రి రిమ్మక కీర్తి బంధి వ్యవదేశ తాత మన్యే కిమన్య ది
175. సా వంప్రతి పద్ధిరశై (67*) శ్రియః ప్రమాతి శ్చవ్రవ్య జవకో వ్యప్య
176. త్వ యాః స్పర్షికలే వార్దికానా యన్మ దేవరేన సభోద్యతే (68*) యత్రో
177. ద్భృతే క్షీతలతే విశంబ బిర్యా గోదారీ స్థిత గుడ్డపరీద్ధి సే
178. తోః శిషా సేమజిభూరి రెంపి భాంతి భృంగాలసే
179. వ్యతివదన్య మన వృశేప (69*) యస్మిన్ దిక్పరివాన్త దూవనముద్రా
180. తా వ్రరంగా భృశం తద్వత్కాగ్నికా జలై వృమా మృగదానూకాణంగా
181. గతాః వక్త్రతలే చ తాంతి కూమ్మక శిష ప్రక్షిప్త పుష్పింజరి
182. శ్రితాణీచ మరైః కిమత్ర బహూ వ్రైలోక్య మేకీకృతం (70*) శ్రి ధమ్మక
183. త్రికాయుత మైలనముద్రామ్నా సేమ్నా తదాగ చర విష క్షిత స్థూ
184. మ్నా అమ్నాయ వేద్య విలవన్య రమేత్వరన్య సమ్నా మ్నతన్య కయవాద్ధి
185. నమ పుదామ (71*)

అమృతాంజనం వాడి

శీఘ్రంగా నివారణ పొందండి

స్థానికంగా ఉండి బాధను వివరించుకోదానికి ఉండి మందులు ఎందుకు వున్నకుంటారు? నెప్పికిన్న బొటమీద అమృతాంజనం రాసి అమానుంగ శీఘ్రంగా నివారణను పొందండి. ఏ అపాయం లేకుండా కండరాల నెప్పలకు, తల నెప్పికి, బెణుకులకు ఇంకా కిళ్ల నెప్పలకు అమానుంగ గుణమిచ్చే అమృతాంజనం 10 రకాల ఔషధాలు చేరిన మందు. అమృతాంజనం గుండెబలుకు కక పాదారణ బలుబులకు కూడా మంచి మందు. కొంచెంకొంచెమే ఉపయోగించవలసి ఉంటుంది కాబట్టి ఒక సీసా మీ కుటుంబానికి కంతాకలిపి నెలల తరబడి వస్తుంది.

అవసరానికి ఎప్పుడూ అమృతాంజనం ఉంచుకోండి. అమృతాంజనం 70 ఏళ్ల ప్రసిద్ధినిపొందిన నమ్మకమైన గృహఔషధం.

అమృతాంజనం నొప్పులు జలుబుల నివారణకు 10 రకాల ఔషధాలు చేరిన మందు.

అమృతాంజనం రిమిడెర్
మద్రాసు • బొంబాయి • కలకత్తా • ఢిల్లీ

న్యాయం

శ్రీమతి ఆర్. వసుంధర

సైన్య కర్తవ్య సుబ్యయ్య పాత్యనేరం
విచారణ ఇరుగులేంది. ముద్దాయి సుబ్యయ్య కొడుకు
రామకృష్ణ. రామకృష్ణ క్రొత్తగా పెట్టిన కాలేజీలో
ఇవాను.

మూడేళ్ల వయస్సులో తల్లిని పోగొట్టుకొన్న
రామకృష్ణను తానే తల్లిదండ్రీ అయి పెంచాడు
సుబ్యయ్య. పేనుపాఠం చాకా నడిపించాడు. తరువాత
పెళ్లి చేశాడు. పెళ్లి చేశాక కూడా సుబ్యయ్య
చార్యుల పీఠిపోయిందని చేతులు దులుపుకోలేదు.
చదువుకున్న వాడై యిటు కూలివని చెయ్యలేక
అటు ఉద్యోగమూదొరక్క పుండిపోయిన కొడుకుని
పడేళ్లపాటు కూర్చోబెట్టి పోషించాడు. తరువాత
రామకృష్ణకు ఉద్యోగం దొరికింది కాలేజీలో ఇవా
నుగా. సుబ్యయ్య ముసలివాడై పోయాడు. వృద్ధా
వ్యంతో నిష్ప్రయోజకుడైన తండ్రిని, యంతకు
ముందు తన కోసం ఎంతో కష్టపడ్డాడన్న విషయం
విన్నవించి, కోపంతో తం గోడకు వేసి పగులకొట్టి
చంపాడు రామకృష్ణ. ఈ విషయం రామకృష్ణ
భార్య మొదట్లో పోలీసుల కిచ్చిన స్టేట్ మెంట్ లో
స్పష్టంగా వుంది. ఇరుగుపొరుగు వారి సెక్షన్లూ
వుంది. ఇటువంటి కృతఘ్నుణ్ణి, పరమ కిరాతకుణ్ణి
ఏం చేసినా పాపంలేదు. ఉరిశిక్ష ఒక్కటే
వీడికి తగిన శిక్ష. ఇటువంటి రాక్షసుల్ని సంఘంలో
నుంచి వేరుపరుగుల మూడిరి వీరివేసి వాణిం
చెయ్యాలి. ఇది ప్రాసిక్యూషన్ వారి వాదన.

సుబ్యయ్య తాగుబోతు. అన్ని వ్యవహారా వున్న
వాడు. చివ్వుపటి నుండి రామకృష్ణను తల్లిదండ్రీ
తానేయై పెంచాడని సవాబుదంతం. మేనత్త వాగ్మ్య
యింట్లో యంత లిండి లివి, యింటికి వెళ్లగానే
తాగివున్న తండ్రి ఏ విష మీదనో చితక తిండాడని

తథ్యం గమక, భయపడుతూనే విరిలేక యిల్లనే
సరకంధో ప్రవేశించి తమ్ములు తింటూ పెద్దయిన
వాడు రామకృష్ణ! ఇది వేత వాం విప్పచూపు చూడ
బడిన అభాగ్యుడు. ఏ విధమైన అపేక్షనూ ఆప్యాయ
తనూ ఎరుగక లోకంలో వుండేది తిట్లు
దెబ్బలూ మాత్రవేసిన అనుభవంలో పెరిగినవాడు.
నిప్పుడూ ఎవరికీ ఎదురు మాట చెప్పడు. అందరూ
ఎదురుగానూ చాలుగానూ 'మందమతి' అని వ్యవహరి
స్తుంటారు. మూడో క్లాసు చదువుతున్నవాడిదగ్గ
ర్నుండి చదువు సంద్యా లేక రోడ్ల మీద తిరిగి కాడిం
వరికూ అందరికీ రామకృష్ణంటే ఎగతాళి వల్ల
మొద్దు, మూఢుడు. ప్రసిద్ధిపాలుగానూ, లెక్కరకు
గానూ రామకృష్ణ తప్ప చేసినప్పుడు 'మొద్దు'
అని 'స్టూపిడ్' అని పిలిచి తిడుతుంటారు. దేవికి
ఎవరికీ ఎదురు మాటలేదే చెప్పడు. ఎవరేమన్నా అది
తనకు తగినదేనన్నట్లుగా ఉదాహరణ వుంటాడు.
తనలో పాటుగా చేరిన అవాస్థ నిదోక్లాను పానయిన
వాళ్లు ఎటుండరన్నా తనంటే ముందుగా ప్రమో
షన్ తెచ్చుకుంటే పదోక్లాను చదివిన రామకృష్ణ
యిదేమని అడగలేదు. ఇంత ప్రపంచంలోనూ అట్ట
డుగుకు లొక్కివేయబడి నిర్దాక్షిణ్యంగా నలిసి
వేయండటం, తనకు వీధి నిర్దేశించిన సహజమైన
స్వేత అని మనసులో గట్టిగా నాటుకుపోయిన రామ
కృష్ణ, తండ్రికి ఎదురుతిరిగి త్రోసి చంపిడవేది
సమ్మతగండిగా లేదు. సుబ్యయ్య లోకవ్యాపై కంఠో
తూరి గోడకు తలకొట్టుకున్నాడు. ప్రాసిక్యూషన్
కథనం వట్టి కల్పితం. పోలీసులు అమాయకురాలైన
రామకృష్ణ భార్యను చెదిరించి భయపెట్టి ఆ స్టేట్
మెంట్ తీసుకున్నారు. తరువాత ఆమె నిజమైన
రెండో స్టేట్ మెంట్ యిచ్చింది. కాస్త ఆలోచన

పున్న ఏ మానవుడూ నమ్మలేని యీ బాటకపు కేసును మేధావులు వ్యాయముగారులైన శ్రీ అడ్డీ గారు కొట్టివేస్తారని నమ్ముతున్నానున్నారు డిఫెన్సు బరలి వ్యాయవాదులు.

స్తబ్ధంగా బోసులో నిలబడి పున్న రామకృష్ణ మనసులో ఆరోచనలన్నీ కణా పులకంగా వున్నాయి. తనే చేశాడో, వేరం చేశాడో లేదో ఏమీ అర్థం కావటంలేదు. ఆరోచనలు ఏ విధంగానూ ముందుకు సాగక, గణిబిజినా ంక్కుపడి, శిక్షవదుతుందేమోనన్న భయం భీకరమైన సుడిగుండం కాగా, ఆ గుండంలో సుళ్లు తిరుగుతున్నాయి. ఇంత అలబడిలోనూ ఒకే ఒక భావం స్పష్టంగా వుంది—అది ఎల్లెవ్వరూ యీ శిక్ష తప్పిపోవాంజే గొప్ప ఆరాటం.

ఇప్పుడు స్పష్టంగా మరింత కాథంగా పున్న దన్నమాటేగాని యీ అలబడి ఆరాటం రామకృష్ణకు సుపరిచితాలే. పెన్సిల్ పోయింది. ఎక్కడో జారి పోయింది, జేబు చిరుగులొంచి. 'చిరుగుజేబులో ఎట్లా వేసుకున్నావురా, చెధవా! చెయ్యి చెధవి, చేతిలోనించే జారనిదిచి వుంటావు. రోజుకే పెన్సిల్ లేవటానికి సామ్మూ పోగుపోసుకొని కూర్చున్నావా? ఆ వాగి పట్టునగాని లేకుంటే నీలాంటి మందమరి చెధవకు చదువెందుకు, దండగ, ఎర్రటి కళ్లలో తనవీరి విరిగినదంతా పున్న పెద్ద పగ్వరం లాగా వాయన చెయ్యొత్తి నిల్చున్నాడు. ఈ దెబ్బ తప్పితే, ఎవరెవ్రా వస్తే, చెయ్యి తూలి పక్కకు పడితే—కాని తప్పదు! యింకా మీద పడలేదు, ఎప్పుడు పడుతుంది, ఎదుతూ వుండా! ఇది తప్పదు!—ఆవాడూ యిదే ఆరాటం.

రామకృష్ణ పైమ్మోలో అడుగుపెట్టాడు. అప్పుడు ప్రసాదరావు యిప్పుడు ఇడ్డిగా కూర్చుని పున్న ప్రసాదరావు—మూడురోజుల ద్వారం వలన బడికి రాక ఆ మొత్తం వట్టు రాసుకుంటూ కూర్చు వ్వాడు బడి అయ్యాక. ప్రసాదరావు పెన్నులో సిరా అయిపోయింది. రామకృష్ణ పాత చొక్కాజేబులోంచి మేనల్లి వామ్మ కొత్తగా కొనిచ్చిన పెన్ను గర్వంగా మెరుస్తోంది. దాన్ని అడిగి తీసుకుని రాసుకుంటు న్నాడు ప్రసాదరావు. చీకటి పడుతోంది. రామకృష్ణ పెన్నుకోసం అట్లాగే కూర్చొని వున్నాడు. 'నీ పెన్ను

బాగా రాస్తుంది. లేపిస్తానులేరా' అని తీసుకెళ్లి పోయాడు ప్రసాదరావు. పునూరుమంటూ యింటి కెళ్లాడు రామకృష్ణ. 'ఏదిరా నీ కొత్త పెన్ను? యిట్లాగియ్యి' అన్నాడు సుబ్బయ్య తన కూలి డబ్బు గుర్తు రాసుకోటానికి. వోరు తెరచి నిల్చున్నాడు, రామకృష్ణ ఏమీ చెప్పలేక. యివార నన్ను చంపేస్తాడు పెన్ను లేదని. ఏం చెప్పినా వినడు. చంపేస్తాడు, చంపేస్తాడు, చంపేస్తాడు!—ఆవాడూ యిదే ఆరాటం.

బోసులో నిల్చున్న రామకృష్ణ మనసులో యీవాడూ అదే ఆరాటం—శిక్ష పడకూడదు, పడ కూడదు, పడకూడదు అని.

భయపడిపోయిన చిక్కుముడిఅయిన రామ కృష్ణ మనసులో మంచి యిరుపక్కల వ్యాయ వాదులూ తమకు కావలసిన దారాల్ని కావలసినంత మేరకు బయటకు లాగారు. ముడి మూతం విడివడ లేదు. ఆ పని అనలు తాను ఎట్లా చెయ్యొలిగివా అని రామకృష్ణకు తెలియట లేదు.

ఆ రోజున జీతం తెచ్చి సుబ్బలు చేతికిచ్చాడు. అన్నం తినటానికి పోతుంటే సుబ్బయ్య రూపాయి కావాలని అడిగాడు. చిత్తుగా లాగటానికి. లాగి తూలుతూ యింటికి వచ్చి ఓపికుంటే రామకృష్ణని ఒక్క పనికిమాలిన మొద్దు చెధన అయినందుకూ, ఇంత చదివీ ఎటెండట పని నంపాయింది ఎక్కువ డబ్బు లేలేనందుకూ తిడతాడు. ఓపిక లేకుంటే అట్లాగే ఏ మూలోపడి నిద్రపోతాడు. రోజూ జరిగేదే యిది. రోజూ సుబ్బలు ముసిలాడికి లాగటానికి పావలా యిస్తుంది. జీతం వచ్చిన రోజుని మూతం రామకృష్ణ దగ్గర్నుంచే రూపాయి తీసుకుంటాడు. ఆరోజు మర్చిపోయి అంతా సుబ్బులికే యిచ్చేకాడు. 'దాని కేప్పకాన, అడిగి తీసుకో' అన్నాడు. సుబ్బయ్యకు కోపం వచ్చింది. సుష్టుగా లాగుదామని ఆశపడ్డాడు. అది యిస్తుందో యివ్వదో, 'అడమండ చేరికి డబ్బు లిచ్చి దాని చేతిలో అడేవాకివి సువ్వు మొగాడివే పంటారా, మొద్దుచెధవా' అన్నాడు. రామకృష్ణ మాట్లాడకుండా బుర్ర వంతుకు నిలబడ్డాడు. 'యివ్వేట్లా ఆ ముండ చేస్తే పెద్దొడివయ్యావా వేసు పెడితే అయ్యావా? యివార పుట్టగోతం

పుద్యం వస్తే వేమా మొగ్గడినని అనుకుంటున్నా వేమా. రాపుడిగి డబ్బులు తీసుకోమంటావంటరా వెధవా. నీ చేతికొచ్చిన వాడైతే అట్టే పెట్టుకో లేవంటరా?... ఒక్క నలుసుని కవలేని ఎధవ్వి... అంటూ తిడుతున్నాడు. సుబ్బులు కూలికి పోయి వచ్చి అప్పుం వండిందేమో అలసటగా నిల్చుని చూస్తున్నది. ఎంత గర్వంగా తొందై అయిదు రూపాయలు తెచ్చి దాని చేతిలో పెట్టాడు తానా! రాసుకృష్ణకు వాయనమీద ద్వేషం పుట్టుకొచ్చింది. 'వోరుసుంబ్య' అన్నాడు. సుబ్బయ్య ఒక్కనిముషం ఆగి 'ఓహో! వానపాముకి కొర తొచ్చినద్యో ఎప్పుడో' అన్నాడు, అంత ఎగతాళి ఒక్కవాక్యంలో యిచ్చుచున్నా. 'అవువ్రా, వెధవా, పుట్టు వెధవ్వి ఓప్పు. పదేనేళ్లయి పెళ్లయి ఒక్కనలుసుని కవ్వన్నటా? అది చూసి చూసి ఎవడో తగులుకుంటుంది. సుప్రస ఎదవ ముందల్లే కూలో' అన్నాడు.

యింత ప్రపంచంలో తనూ ఒక మనిషీననీ, మొగుల్లనీ చదువుతున్న వాడిననీ గుర్తు పెట్టుకొని కాస్త చెప్పిన మాటలు వినేది సుబ్బులు ఒక్కలే. దానిముందు ముసిలాడి మాటలు రాసుకృష్ణ సహించ లేకపోయాడు. అవేళంలో పిడికిళ్లు గట్టిగా బిగుసుకు పోయాయి. పళ్లు గిట్టగొరుసుకుపోయాయి. 'ఏంరీ... మళ్లీ కుయ్య' అంటూ ముందుకి పోయాడు. 'పోన్నా, ముసిలాడి మాటలకేం' అన్నది సుబ్బులా. ముందుకు పోయిన రాసుకృష్ణకు ఒక్క తెలియలేదు. ఎన్నో విళ్లనుండి పేరుకుపోయిన ద్వేషానికి, అవేశానికి కట్టు తెగింది. సుబ్బయ్యను ఒక్కతోపు తోశాడు. తల పట్టుకొని గట్టిగా గోడకేసి కొట్టాడు. అంతే. 'చంపతివి కదిరా ఎధవా' అని అరిచాడు సుబ్బయ్య.

ఇరుగుపొరుగు వాళ్లు వచ్చేసరికి తలపగిరి రక్తం మడుగులో పువ్వాడు. రాసుకృష్ణ మొద్దుగా చూస్తూ అక్కడే నిలబడిపోయి పువ్వాడు. 'ఏందిరా, మందమతీ, ఏమైందెరా' అన్న సోమరి మాటంతో యీ రోకంలొకే వచ్చాడు.

తరువాత పోలీసులూ, సంతెళ్లూ, గొడదగ్గోళం. పున్నె యిల్ల కాస్తా తనఖా పెట్టి డబ్బు తెచ్చి రాయల్స్ ను పెట్టిందింది సుబ్బులు.

* * *

ఇట్టి ప్రసాదరావు మనస్సు గతంలోకి పరుగెత్తింది. తాను చిన్నప్పుడు వాళ్లుగారు ఆ పూలో పుద్యంగంలో వుండేవారు. — చిన్న చోట్లాలో యిరుక్కన్న పెద్దమనిషి లాగా యిరుక్కన్న యిబ్బందిగా అప్పుడు ఆవూరు చిన్నది. చాలేటి తేరు. ఈ రాసుకృష్ణ తనకు చాల మిత్రుడు అక్కడ. తామిద్దరూ మొదట పరిచయమైన వన్నివేళం బాగా గుర్తుంది. ఆ రోజున తాను బోల్గో వోట్లు రాసుకుంటూ వుండి పోయాడు అలస్యంగా. వాడి పెన్ను పట్టుకొచ్చేశాడు. యింటికేవచ్చేసరికి వాళ్లుగారు బోమలోని ఫలితంగా పచార్లు చేస్తున్నారు. అయిన చండశాసనము. అలస్యంగా యింటికొచ్చినందుకు కొడతాతేమానని భయం వేసింది. వోట్లు రాసుకుంటూ వుండిపోయానని చెప్పాడు తాను. 'వేళకు యింటికి రావాలంటే రావల్సిందే. ఆ వోట్లు యింటికి పెట్టుకొచ్చి రాసుకో కూడదూ? అన్నీ వేషాలు' అంటూ పర్యతంలాగా పెద్దిగా నీళ్ళని తిడుతున్నారు. అంతలో అమ్మ వచ్చింది. 'అనలే ఇవ్వంపడి లేచాడు భయపడిపోయాడు. ఈ మూడురోజుల వోట్లు రాసుకుంటూ వుండి వుంటాడుగాని యివార్లికి పూరుకోండి' అంటూ తనని తీసుకువెళ్లిపోయింది. 'నీ మూలాన్నే వాడు వెడిపోతున్నాడు' అని అవ్యామీద కేకలేశారు వాళ్లుగారు.

మరువాడు రాసుకృష్ణ చెప్పాడు— పెన్ను తోలేదని వాళ్లు వాన్న బాగా కొట్టాడట. 'అలస్యంగా వెళ్లినందుకు నన్నా కొట్టబోయాడు మా వాన్న' అన్నాడు తాను. వాళ్లుని నిరంకుశత్వానికి బలి అవుతూ పున్న యిద్దరు బాలుర పరిచయం అట్లా మొదలైంది.

రాసుకృష్ణ తండ్రి కర్కశత్యం మూర్తి భవించినవాడు, క్రూరత్వావికూరురూపం అనే విషయం తనకూ బాగా జ్ఞాపకమే. రాసుకృష్ణక అమ్మలేదు. అంతరాత్మ వెరుగని శాసనంలో పెరిగాడు. క్షమ, ప్రేమం వెరుగని శాసనాన్ని ఒప్పుకొని తల ఒగ్గిన మనసు మందమతీ కాక ఏమవుతుంది? అమ్మ లేకుంటే తనూ అంతే అయి వుండేవాడా? ఏమో! పాపం, రాసుకృష్ణ!

శాసనం, అంతరాత్మ, పూర్తిగా భిన్నమైనవి రెండూ. 'అంతరాత్మ వెరుగని చండశాసనం నుంచి

క్రూరత్వం పుట్టుకొస్తుంది. శాసనం ఎరుగని అంతరాత్మ మంచి అరాచకం పుట్టవిస్తుంది. వ్యక్తికి సంఘానికి కూడా అర్థం చేసుకొని క్షమించే మోర్తని వెన్నలాంటి అంతరాత్మకు గట్టితపాన్నిచ్చే శాసనం— నియమం— అవసరమే. సరసం యొక్క స్థితినిబట్టి ఆ రెండూ ఒక బాంపు ఏర్పరచుకొంటాయి. అప్పుడు ఏర్పడేది చట్టం. సంఘక్షేమం దృష్ట్యా ప్రయోజనం దృష్ట్యా ఏర్పడుతుంది అది. తానీ వేళ దానికి మంచి ప్రతినిధి కాగిగాడంటే దాంట్లో అమ్మ పాత్ర ఎంత వుందో వాస్తవాలి పాత్ర అంతే వుంది. తన ప్రేమంతా అమ్మ మీదైతే గౌరవమంతా వాస్తవాలి మీద. తన మనసే అమ్మైతే, అది సువాసనలనే మంచి గంధపు చెక్క అయితే దాన్ని శ్రీకృష్ణుని మూర్తిగా మలచింది వాస్తవగారు.

తనకీ విషయం తెలియవచ్చుదు, తన కింత వివక్షగా జ్ఞానం ఏర్పడవచ్చుదు తాను వాస్తవగారిని ద్వేషించాడు. అమ్మ మోర్తదవాన్ని చూసి కోపించుకున్నాడు. ఎందుకీ అమ్మ వాస్తవాలికి తగిన సమాధానం చెప్పదు? ఎందుకు ఎదురు తిరగదు? ఎందుకు వేరైపోదు? అని అర్థంలేని కళ్ళ పుట్టుకొచ్చేది.

యిప్పుడు వాల్మీకీగారు లేరు. తన జీవితమే వాళ్ళ జ్ఞాపకానికి పందనం. అందరూ అంతే. తల్లి ధండ్రుల జీవితాలు, వాళ్ళు ఏర్పరచుకొన్న భావ సమన్వయానికి సజీవ ప్రతినిధులు దిద్దలు.

యిప్పుడు తన ఎదురుగా వున్న సమన్వయ

వ్యామనైన పరిష్కారం చెయ్యాలి. రామకృష్ణ పరిస్థితి తనకు బాగా తెలుసు. సుబ్బయ్య గుణమూ తెలుసు. రామకృష్ణనిాది అవాటి అభిమానం తాను మరచిపోలేదు. బాంబేసేపాతుణ్ణి చూసి నిట్టూర్పులు ప్రసాదరావు.

* * *

ప్రసాదరావు—చిన్నవాటి తన అస్తవిత్తులు తనను తప్పకుండా గుర్తించి వుంటాడు. తనూ తన తండ్రి యొక్క క్రూరత్వాన్ని బాగా ఎరిగిన ప్రసాదరావు జడ్డిగా రావటం తన అదృష్టం. తప్పకుండా తేను కొట్టేస్తాడు. తన తప్పేమీ లేదని తెలుసుకుంటాడు. తన తండ్రి రాక్షసుడని బాగా తెలిసిన ప్రసాదరావు. రామకృష్ణ మనసులో ఆశ.

ఏదేమిట కళశశిక్త పడినదని విన్నప్పుడు రామకృష్ణ కు అంతా అయోమయమై పోయింది. తన తండ్రి విషయం బాగా ఎరిగిన ప్రసాదరావు తనకీ శిక్ష విధించాడా? ఎందుకు తన మీద పనికి దయ కలుగదు? ఎందుకు ప్రవచనమంతా తనమీద కత్తి గట్టింది? ఎందుకు? ఎందుకు? లర్థంకాక దిక్కులు చూస్తూ వుండిపోయాడు. వున్నట్లుండి పొడయం లోంచి ఒక పెద్ద అర్తవాదం— ప్రపంచంలో సంబంధం విడిపోయిన పిచ్చివాడి ఏడుపు— గయటికి వచ్చింది. 'ఓ' అంటూ పెద్దగా ఏడిచాడు రామకృష్ణ.

పానుగోటి జగన్నాథరావు

“కుముదవల్లి విలాసము”

శ్రీ రంగాచార్య

నల్లగొండ జిల్లా యందలి ‘ప్రాచీనకవులు—
కృతుల’ను గూర్చి తెలుపవలయునను నుద్దేశముతో
ప్రచురముగా 1966 డిసెంబర్ ‘భారతి’ యందు
‘మరింగంటి రామచార్యులు—కేశవస్వమి శతకము’
అను పేరనొక వ్యాసము ప్రాసించుటచేసి, ప్రస్తు-
తము—పన్నెడద తాత్పర్యముతో నొకడగుగా ప్రసిద్ధుడైన
పరచాని (తిరుమంగయార్యులు) చరిత్రమును
“కుముదవల్లి విలాసము” అను వామాంతరమున
ప్రశస్త ప్రబంధముగా సంకలించిన పానుగోటి జగన్నాథ-
రావును—తక్కినిని గూర్చి వివరించుచున్నాను.
గోలకొండ కవుల సంచిక యందీతనిని గూర్చి
(399 పుట)

“జగన్నాథరావు పానుగోటి

ని. పానుగోట్ల దేవరకొండ తా.

కా. 250 సం. క్రిందట

ర. కుముదవల్లి విలాసము (ప. కా)

వి. ఇనుగుర్తిలో ముద్రితము. వ్రాతపరి

పద్దెవల్లిలో బెల్లంకొండ నరసింహాచార్యుల వారి
పర్చ గలడు. కవికి 11 పురుషుడు ముద్రించెను’
అని గలదు. ‘ఆంధ్రకవి సప్తశతీ’ కారులును పై విష-
యమునే గ్రహించిరి. ఈ ఆధారములు దప్ప సాహితీ
లోకమున కవ్యాధారములు లేవు. ఈ కుముదవల్లి
విలాసము బిడాశ్యాసముల ప్రబంధము. కర్త—పాను-
గోటి జగన్నాథరావు. రామవరాయాప్పలాంబల
పుత్రుడు. పద్యకారుక వంశీయుడు. పల్లవేర్ల
గోత్రుడు. వాదారాస్యము తిరుమల దేశాగ్రణి
కన్యకుడు. గురువునకే యీ ప్రబంధము సంకీర్తము

చేసెను. పానుగోటి వాస్తవ్యుడు; ఇందలి గద్యపద్య
వివరములు—

ప్రథమాశ్వాసము—	138
ద్వితీయా	168
త్వితీయా	183
చతుర్థా	177
పంచమా	237
మొత్తము గద్యపద్య సంఖ్య	903

కవి ప్రాసిన ప్రతి జీర్ణమై పొపుచుండగా,
ఈతనికి నెనమిడప పూరుషుడగు కృష్ణారావు తాళ
పత్రములపై తిరుగ లిఖియించెను. దీని ముద్రింప
వలయునను తలంపు గల తద్ద్యంతికులు ప్రముఖ
కవిసంఘమును శ్రీ మాన్యోపర్యనం వెంకటాచర
సింహాచార్యుల వారిచే పరిష్కరింపించి వరింగల్లు
జిల్లా ఇనుగుర్తి విజ్ఞాన ప్రచారిణి ముద్రణాలయము
నందు ముద్రింపించిరి. (1925). కృష్ణారావుగారు
లిఖించిన గంధము—

‘ప్రాసమిత్ నరిలేక పల్లవయ శబ్ద
ప్రాధవ్యాంబు ల
వ్యాసంబంధము లొకచే పశనకల్పానక్తి
శూన్యంబుగా

1. ఈతడు మిర్యాలగూడెం తా. విధురాము
పేట వాస్తవ్యుడు. మమారు 40 సం. క్రితము పరమ
పదించెను. బహువిధ గంధవిరూప, కృతుల యందు
పాచ్చ భాగము అముద్రితములు. “తిరుమంగయా-
ర్యులు చరిత్రము”ను యక్షగాన పరిణాగా నొక
ప్రబంధము వ్రాసెను. అముద్రితము.

నీ సహిత్య కవిత్వలక్షణముచే నింపిండు
వారెందు మా

కావ్యసంబంధము యందులో యునును
కంకాతంకచేరిపట్టుకై (1-9)

అట్టి కృష్ణ విభువ కాత్మజుడై శ్రీవి
వాసరావుగారి పాత్రుడుగును
భువి ప్రసీద్ధి నొందు పానుగోటి వెంకట
రాయ భూవరుండురసికుడుగుట"(1-10)చే

విచారించి "...సంస్కృతాంధ్ర సహిత్య రసాంకార
విపులతాతిశయూచితృవకవిత్వమృతవాగ్గురిత
సంస్కృతంధరవన భాసుర పూజయ్యుడై"చ గోపర్వసం
వెంకట నరసింహాచార్యుల వారిచే పరిష్కరింపించి
నటుల తెలియుచున్నది.

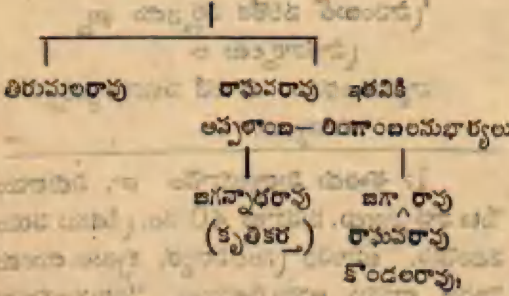
పై గ్రంథమున 'పానుగోటి జగన్నాథరావు'
అను నీ కవివర్యుడు తనను గూర్చి...

"అశ్వవతి దత్తమతైభవాయద భూమి
కాధ్యజన్మత్ర చామర కల్ప విభవ

సకల సామ్రాజ్య శాస్త్రైశ్వర్యధుర్య

రాజవరుడ జగన్నాథరాయవరుడు"నని చెప్పు
కొనినాడు. అశ్వసాంత్వ్య గద్యయందు "ఇది శ్రీమచ్ఛ్రీరా
రామచంద్ర కరుణాకటాక్ష వీక్షానంబు సకల
సామ్రాజ్యవారేయ పరమభాగవత విధేయ పల్లవెల్ల
గోత్రవనిత్ర పానుగోటి రామచరాయ పుత్ర సుకవివన
గేయ శ్రీ జగన్నాథరాయ ప్రశీతంబైన కుముదవర్ణి
విరాసంబును మనోవంధమునందు ...అశ్వసము"
అని గండు. వావర్ద గల ముద్రిత ప్రతి ముసలించి
పై విషయములలోచాలు వాతని సంశయము

కొండభూపాలుడు

అని తెలియుచున్నది. ఈ కవి తరువాతి
వారి వనములకై యుత్సించితిని కాని యిప్పటి
వరకును లభ్యము గాలేదు. ఈతని పంశియులు

'పానుగోడు' వంశు గుర్రు.

ఈ 'కుముదవర్ణి విలాసము' సప్తద్వితీయా
లలో నొకరుడైన పరకాలుని గూర్చి తెలుపును.
ప్రప్రథమముగా వీర్యాశ్వాసులం చరిత్రమును
ప్రబంధ రూపముగా సంతరించినవాడు భారత
కవిత్రయములో పరిగణింపఁబడునగు ఎఱ్ఱానెగ్గడ
పంశియుడైన చదలువాడ మల్లన- ఈతని వైన
వారాయణ చరిత్రము ముద్రితమై ప్రచారమున
నున్నది.2 దీని తరువాత యావదాంధ్రదేశమున విశిష్ట
ముగ వ్యాప్తిగన్నది పారంగుతమ్మయ్య రచించిన
"వైజయంతి విలాసము" అను ప్రబంధము. తరువాత
విజయరాఘవచాయకుని 'విప్రవారాయణ చరిత్ర
మ'ను యక్షగానము. తాళ్లపాకవారి పరమయోగి
విలాసము (ద్వీపద). వీని యనుతరము - ప్రస్తుత
'కుముదవర్ణి విలాసము', గోపర్వసం వెంకటనరసింహ
చార్యులవారి 'తిరుమంగళయాశ్వాసు చరిత్రము'. వీనిలో
ప్రతిదానియందును విన్నియేని నూతన విషయములు
తెలియును. ప్రతి సహిత్యాభిలాషికిని చాిత్రకాభిలాషి
కిని అవశ్యపకనియమైన గ్రంథము లియ్యవి.

కవి యీ పరకాం చరిత్రమును-తాళ్లపాక
తిరువేంగళనాథుని 'పరమయోగి విలాసము'న గల కథనే

2. ఆంధ్ర సహిత్యపరిషత్తు (కాకివాడ) వారి
పక్షమున శ్రీ. శ. 1940 లో నీ గ్రంథము విపుల
వైన పీఠికలో ప్రకటితమైనది. పీఠికాకర్తయూ-
శ్రీ విదుడవోలు వెంకటరావుగారు. M.A.,

3. దీనిని తంజావూరి పరస్వతీ మహాలవారి
పక్షమున, అప్పటి పండితులునగు శ్రీ ఆ. మహా
దేవశాస్త్రి శ్రీ విజయదేవుని సుందరశర్మగార్ల సహాధ
కత్వమున వెలువడినది. (విశేషముం కొరకు-
మా|| 'రాజగోపాల విలాసము'-వెంగళకాళకవి రచ
నము, మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయము వారిచే ప్రకటి
తము, (1951) సహాధకులు-పరిష్కర్తలు-
పీఠికాకర్తలు ఆచార్య శ్రీ విదుడవోలు వెంకటరావుగారు,
పీఠిక 53, 54 పుటలు.)

4. 'పరమయోగి విలాసము' (ద్వీపద).షష్ఠా,
సప్తమాశ్వాసములలో నీ కథ గండు.తిరువతిదేవస్థానం.
వారి ప్రచురణ (1938) పుటలు-374-471.

యాదానముగ గైకొని ప్రబంధ రూపమున సంతరించినట్లు తెలియుచున్నది. కవి దీనిని ప్రబంధ రూపముగ చేయదలంచి కొన్ని మార్పులను చేర్చుల చేసెను. ఇతను కళాగమనమునకు రోపమురాక రసవంతముగ గలదు. ఈ విధముగ మార్పు చేయుట దోషముగాదు. నిలాస

'యత్స్విదనుచితం వస్తు వాయుకవ్య రసస్య వా
విరుద్ధం తత్పరిత్యాజ్యం అన్యథా వా ప్రకల్ప
యేత్' (సహిత్యదర్శనము)

అనిగదా అలియుక్తికి,

గ్రంథ విషయము—విశేషములు

'కావేరీతీరమునందు గల చోళసంపదంమున
'పరిరంభణపురము' 'కమలాపూర్ణపురము' అను
రెండు పట్టణములు గలవు. కమలాపూర్ణపురముననే
నీ పరాంతకుడు(పరకాలుడు)గలడు. ఈతడు 'పంగ్రాసు
రాజవిలయలయనవనిరాంతకుడు'. రాజైన చోళ
దేశాధీశుడీతని పరాక్రమమునకు మెచ్చి తన సేనానిగా
నుంచుకొనెను. పరకాలుడు నిత్యము వైష్ణవార్చనలు
చేయువాడు—సబోధకుడు. రాజు వద్ద సమ్మిక్కగా
నుండువాడు. కొంతకాలము తరువాతి రాజు బొక్క
పము నుండి ధనము గ్రహించి భాగవతపూజలు
నలుపుచుండెను. ఈ విషయము ప్రభువునకు తెలిసి
ధనమంతయు సమాప్తయగు చున్నదను భాదతో
కరణముల దిరిచి తెక్కలు చేయించి—పరకాలుని
బట్టి బంధించవలసినదిగా ననుమతించెను. కాని
అతడు ఈ రాజు సైన్యమునకు సశుభుడుకనోపు
టయేగాక అనేకవిధములుగా భాదపెట్టును. రా
జీవిషయమును తెలిసికొని యాతనిపైకి యుద్ధము
నకు స్వయముగాబయలుదేరి వెడలి—పరాభూతుడై
పరకాలుని పీచి యాతని పరాక్రమమును బొగడి
తన రాజ్యమునకు తీసుకవెళ్లి—మాయోపాయములచే
బంధించి బాధించును. పరకాలుడు చింతావాంతుడై
భగవంతుని చేసి ధనము సంపాదించి చోళరాజుస్థున
కొనంగి బుజు విముక్తుడగును. ఈ విధముగా ధనము
సంపాదించి తన బాకీని దీర్చిన పరకాలుని భక్తికి—
మహిమకు సంపదించి క్షమాపణ చేడుకొని తన

రాజ్యమునం దర్పణగా చూతని కొనంగును." ఇది
ముఖ్యమైన కథ. ఇదియే గాక—

అమృతహస్తా డను వైద్యునకు సరోవరమున
లభించిన కుముదవల్లి యను జాలికను పరకాలుడు
పెండ్లియాడుట, ఈతని వైష్ణవభక్తి, చార్యదక్షత,
భటులు (దొంగలు) జైమల యాలయమున
గల సువర్ణ ప్రతిమను దొంగిలించి దానిని
కరిగించి శ్రీరంగమునందలి దేవాలయమునకు
(ప్రకార గోపురాదులు నిర్మించుట—మొదలగు సవేక
విషయములు నిందు రసవంతములుగా గలవు. కవి
యీ రచన యందు దన యసమాన పండిత్య
ప్రకర్ష చూపి—ప్రబంధము సంతయో యమూ
ల్యాంతరంగుగ జేసెను. ఇందలి కవిత్యము ప్రాముఖ్య
మన్నిమ చదువరులకు వినుపు జనింపక ఉత్సాహమును
కలిగించును. కవికిగల కవితా ప్రావీణ్యము, సంస్కృ
తాంధ్రభాషాపండిత్యము, వివిధ వృత్త రచనా కౌశ
లము నిందు చూడవచ్చును.

ఈ ప్రబంధము పూర్వకవుల పోలికల ననుసరించి
రచియింపబడెను. కవి సంతాదికము, గురు సరసవర్ణ
గ్రంథరచనాకారణములు, గురుమిత్ర, పద్మవరత
ములు, పురవరిభాదూలు సుషీలావికాది తదితర
వర్ణనలు కవి చేసెను. విశేషములైన కుముదవల్లి
పేరు ప్రబంధమునకుండుట, వైజయంతీ విలాస
వామము కారణమేమో ననిపించుచున్నది,

ఈతని రచన యందలి కొన్ని యనుసంకరణలు:

"పాగసాహస్ పరివక్షసాకరుచిగా
జాయ్యప్పచో ఘుమ్మనన్
బొగవుండాలపు సోదుముట్టు
మిరియంపుంబొళ్లు పైగుప్ప నొ
ప్పుగు పేరెన్నిక కూరగాయలును
రాజాన్నంబు సద్యోస్థుతం
బొగి పచ్చళ్లును జారుతైరు విడి చేయు
వైష్ణవారాధనల్"

(కుముద 2—10)

అను పద్యము చదువగానే

"పున్నగుందాని నవోదనంబు మిరియంపుం
బొళ్లతో బట్టిచుయుండు....." ఇత్యాది 'అముక్త

మార్కడ' (1-82) యందలి పద్యము (ల)ను ముగి
 ణకుడెచ్చును. ఇట్టి సందర్భములచేగాక పుష్పలవించి
 వర్ణనల యందును కవి యాముక్తమాల్యదనుపూర్తిగ
 ననుకరించెను.

గోరంత భూది సేవం

గోరికమ్మై దాల్చినతని కొండంత యన

స్మిరంబుజెందుననుటే

క్ష్మిరమణనియందే తారుకాణుయ్యె చెలి

(కుముద 3-122)

అను పద్యము నందలి మొదటి రెండు చరణ
 ములు పూర్తిగా శ్రీవాళుని పారవిలాస ద్వితీయా
 శ్వాసమున గల

అవగించెంత బూదిమ్మై నలదికొనిన

చెలి! గుమ్మడికాయంత వెళిపుట్టు -'

అను వాని ననుకరించినవి.

ఈ విధముగ ననుకరణలు పెచ్చుగ గలవు.
 వివర లీతిని వదలుచు, ప్రస్తుతి ప్రబంధమునకు
 వాధారభూతమైన 'పరమయోగి విలాసము' నందలి
 కొన్ని యనుకరణల జాపెదను.

పరమయోగి విలాసము—

"అల్లి లోనుదయించెననియొచ్చి కుముద
 వల్ల నామంచికి వారని ప్రేమ" (378పుట)

కుముదవల్లి విలాసము:—

అల్లి లోపల బుట్టిన తల్లిగాన
 వల్లలిత భాగ్యరేఖామతల్లియైన
 ఇల్లతానికి కైరవవల్లి యనుచు
 నామమిడిపెంచి తాత్పర్య ప్రేమమెనగ (1-21)

పరమయోగి విలాసము:—

వనమించు తెలి నలసంపు బింబియలు
 పానగ జాట్టినయట్టి బోడకుల్లాయి
 చింపికుచ్చములు చెవిదోరుములును
 సంపుటంబులతోడ జంపాడు నోడలు
 దిగువుగా చేపదోపి నలసములు
 అగి నలవడగనత్రాత్ర కరణీకులు (383 పుట)

అనుదానిన కొద్దిభేదముగ మార్చి తన కాలపు
 కరణీకులను ఇట్లు వర్ణించెనయో

తల నమరు గొప్పసాగులు

మొల గంటపువరలు కోకమునుకులలో చం

కల విలుకు కవితె కట్టులు

గలిగి పడివ్ వచ్చిరంత కరణపుమూకల్

(కుముద 2-70)

పరమయోగివిలాసము నందలి వైద్యుని పద్యన:

చంకముందులసంచి బగజంపు వలున

పొంకమ్మై నిజకర్ణముల నొప్పుదగ్గది

కునివడఁ జాట్టిన కుటుమాపుసాగ

యనునంద పంచలోపాంపుటుంగరము

నురుతిలంబైనట్టి యూర్వాస్తవంబు

కలమొప్పు నలికేలి కరకకాయలును

బెరయ పచ్చడముతో బెనువడ నంది

నర గనుపట్టు భావోటపుస్తకము

బనుడలో గుణపాఠంబుఁ జదివి

కొనుచు మూలికలు దిక్కులుఁ జూచికొనుచు

కనులొక్కపాదపంకజభక్తి విరతుఁ

డమృతపాస్త్రం డనంగ నలవడువాడు

వెన్న రసవంతరి కెనయైన వైద్యుఁ

డ బ్లగరన యుండు నళఁ జేగుడెంచి (377పుట)

కుముదవల్లి విలాసమున:—

చిన్నగా గనుపట్టు చిన్నారి తలసాగ

కర్ణ కూపంబుల గలయజాట్టి

దట్టంపు పొంబట్టు పట్టంచు దోవతి

వడుగుల మీఁద జీరాడ గట్టి

తీరుగా దిద్దిన గీరునామగులలో

తిరుచూర్ణ మొకవించి నరణి దీర్చి

నలెవాటు వేసిన నలిపెరువ్వలువలో

నవరంచి నుండుల సంచినిలిపి

చంకభావోటాప్రస్థస్థకము దొర్చి

ఖాదనారోగ్యవస్తువుల్ కరకకాయ

కేల తొనినచూర్ణంబు వోలిజూచి

నరవి నరుడెంచె నా వైద్యకృతవర్తి (1-69)

వైద్యమున ప్రణల కీగల వస్తునంత

లెక్కపేయుచుఁ గేల మూలికలు వెలికు

పంచి కట్టుంబు లిదేం చాలదొరికె

నంచునుబ్బుచు నచ్చె నయ్యమృతకరుడు

(1-71)

పి. మాటిమాటికి “శతమాతాపాఠికీ”

యని చేతి కరకకాయలు గణించు
వలుమారు “లంఘణం వలమాషధం” బని
యెదురైన రోగుల కెటుకబలుకు
ధర “కపిత్థం వర్ణదావధ్య” వసుమాట
బలుకును వెలగల భారుగాంచి
“అగ్నివైద్య మతః పరం” బనుచుండెడు
కారువెల్లులు జెప్పగాంచి నవ్వు

తే. గీ మణియగు గుణపాతములు మహామహిమగద్యువు

పూర్వదినలబ్ధి కృతిభక్త్య భోజవాఙ్మ
జీర్ణతను దెచ్చి యెక్కింత జీరకంబు
నమలు పెడబోజ్జ విమురుచు నవ్వుతకరుడు
(1-72)

అను నీ పద్యములు చూచిన ‘పరమయోగి
విలాసము’న కన్న నీ పర్ల న విపులము—శ్రేష్ఠ ముగను
గలదు.

ఈ విధముగ కుముదవల్లి విలాసకర్త పరమ
యోగి విలాసమును పాచ్చుగా ననుకరించినను—
అతిక్రమ ప్రశంసయు కావ్యప్రశంసయును గూడ
చేయక—

శ్రీమహాభాగవతకథాక్షేపనంబు

పావనంబును కుముదవల్లి విలాస

చును ప్రబంధము.....”

అని మూఠ్రమే పెక్కు నెను. పరమయోగి
విలాసమున పాచ్చుగ లేని యుద్ధవర్ణనము, జీవము
ఖండినము, భక్తాంఘ్రిరేణులైన పరకాలుని
యొక్కయు—అనుచరుల యొక్కయు చార్యములు
అద్వితీయములు—ఈతిడు పాచ్చుగ సరిల్లించెను.
కుముదవల్లి వర్ణనయందు శృంగారమును విచ్చల
విడిగా వర్ణించెను.

ఇక్కడికి వర్ణనలనివచో విక్కిరి యిష్టముగా
దోచుచున్నది. విస్తరభీతిని రెండు పద్యములు మూత
ముదాపాఠించెదను.

కంభాజపుంఖరింభాసముద్భూత ధ

రావదగాతిసీతంధ్రపథము

పలుకరిస్ఫుట కటితల నమూత్పట దాన

పంకాంకసంకుల్పించివోర్వి

ఘోరవిక్రమపిర వీరకోరాహల

బధిరాయమాన దిక్పాలకంబు

వాతత కేతవ్వవాత భీరావృత

నలుల కారించిసి నముదయంబు

లగుచు పెంపొంది తెక్కకు నగ్గలముగ

వేలయిన గతి సేవలోలి చాల

వేపుజావంగ దీపిరాటోనమహిమ

నడచెమ్మడు చోళభూ నరవరుండు

(2-149)

మందరకుందరవిందరనిభముఖ

చ్చని సోగవన్నెల జివురగలువ

తరుదారుణోత్పిర్ల కిరణారుణాంగంబు

చదలకుంకుమవిగ్గు నెడలుజల్లు

కందర సుందరవృంధ రాజితశోభ

మెలుగు జుక్కలతోడ మేల మాడ

స్వర్గవర్ణమృగర్పకర్మయము రికా

తరుల శంపాలాతమల జెనువ

పిశిరభుగ్రాణవిదళనవిశితతుండ

వింకడవజంపుపజంబు వేనగింప

రంగవిభువాని ధరలి చేరంగవచ్చు

వక్కికులచక్రవర్తి యర్హక్షణమున

(5-52)

వీని వలన కవి యొక్క వర్ణనానైపుణ్యమే
గాక—కవిత్వమునందలి చిగువును పంక్కుతాండ్ర
పదప్రయోగ కౌశల్యమును వ్యక్తము లగుచున్నవి.

చిరకాలము నుండి వాచామూత్రావశేషితముగ
నున్న యీ ప్రబంధమును గూర్చి వాకు దోచినవిధముగ
తెలుప సాహసించితిని. సాహసీ పరిశోధకులకి వ్యాస
విషయమేమేని యుపకరించిన ధన్యుడను. అమూల్య
మును—అలభ్యముగ నున్న ‘గోలకొండ కవుల సంచిక’
యందు మూత్రమే ఈ గ్రంథవాచుము గలదు. శిష్య
వాత్సల్యముతో వాకీ ‘గోలకొండ కవుల సంచిక’ను
అందచేసిన మా గురువర్యులు శ్రీ కె. రామకృష్ణ
శాస్త్రి ఎం. ఎ. (రిటర్ని స్కింర్ (తెలుగు) ఉన్న
నియా విశ్వవిద్యాలయము) గారికి కృతజ్ఞత రర్పించుచు
ముగించుచున్నాను.

బేతాళుడి కథ

శ్రీ మానేపల్లి సత్యనారాయణ

నేను గ్రంథాలయంలో నాక్కావలసిన
పుస్తకంకోసం వెదుకుతున్నాను.

గ్రంథాలయంలో పుస్తకాల అద్దాల్లోంచి
బంగారం తళుక్కున మెరుస్తున్నది.

నేను గొప్ప సంస్కృతి మధ్య, మహోన్నతుల సమక్షాన
ఉన్నట్లు మనసంతా జ్వలిస్తున్నది.

ఆ గ్రంథాల్లోంచి వచ్చే ఒక రకమయిన పరిమళం
నాలోనిండి ఎక్కడికో లాక్కుపోతున్నది.
కొత్త లోకాలు చూడటోయే ముందువలె
మనసు చతుశ్చక్తి పొందింది.

ఒకానొక గ్రంథం బహుగోపు వేదము వంటి గ్రంథం—
తెరిచి తెరవగానే సోమకాసురుడు పైకి వచ్చాడు.
మత్స్యవతారం ఎత్తడంలాడు నాకు—అయినా
ఆ రాక్షసుణ్ణి చంపి సముద్రంలో పడేశాను.

భయం వేసిందంటే ఒప్పుకోనుగాని
ఆ బీరువా వదిలి మరో బీరువా తెరిచాను.

నా యభిప్రాయం మ్యూజి కనిపించాలని—లేక వీన డయానా...
కాని ఏ హెర్క్యులిస్ అయినా కనిపిస్తే నా గతేం కాను?
బంగారు రేకుల రెపరెపల్లోంచి జాగ్రత్తగా చూస్తున్నాను
అక్షేపం—ఎనిమిది తలల నాగు బున్నుమని పైకి వచ్చింది
నేను నిజంగా ఉలిసిన్‌ని కావాలి
ఆ ఎనిమిది తలల పాముని—పెద్దకత్తితో చంపి

మధ్యధరా సముద్రంలో వదేశాను.
జాడాన్ నవ్విసట్టనిపించింది—

ఈసారి ఆ వరస పూర్తిగా తప్పించాను

బాగా ముందుకి వచ్చాను—

చక్కని గ్రంథంకోసం చూస్తున్నాను.

ఈజిప్షియనుల పీఠమిద్దు—స్పిక్స్—

అవన్నీ బాగితగా దాటెను—నైలునది

ఫారోరాజులు—అఖనాతన్—టుటున్ ఖామెన్

అందర్నీ వెనక వదిలిశాను. చిత్రలిపి అర్థంకావడంలేదు.

చాలా ముందుకి జరిగిపోయి ఒక గ్రంథం తెలిచాను.

ముందు వరసగా మూడు దయ్యాలూ

ఆ తరవాత మెక్ బేత్...

మేక్ డఫ్ ని తలుచుకుని, మెక్ బేత్ తంనరికి

ఈటెకి గుచ్చి పైకెత్తెను

దయ్యాలు మూడూ “హాయిల్ దీ” అనుకుంటూ

మాయమయ్యాయి. ఎలుగుబంటిలాగ ముందుకి నడిచేసె.

బాంకో దయ్యంగాని, హేమ్ లెట్ దయ్యంగాని

కనిపిస్తుందన్న భయం నా కెంతమాత్రం లేదు.

ఆ బీరువా వదిలిపెట్టి తూర్పువేపున...

కావా రేఖా ? క ఖ గ ఘ...వాగర్తావివ సంప్రకృ

మరో బీరువా దగ్గరికి వచ్చాను.

రాజరాజనరేంద్రుడు నన్నయ శ్రీనాథుడు..

అక్కడ ఆగి ఒక పుస్తకం పైకి తీశాను

కపా కపా నవ్వుతూ కాటయవేముడు పైకి వచ్చాడు

నందికంఠపోతరాజకటారితో తంనరికి

కాలితో మట్టి ఒక్కతన్ను తన్నాను—

లకుమాదేవి “కర్పూర వసంతరాయా” అన్నది

భయం నాకెంతమాత్రం లేదు గవక

మల్లా యిందాకటి బీరువా దగ్గరికి వెళ్లాను.

పెల్లి, కీట్టు—అందమయిన వసు పురి ఆనందం

దీకెన్ను గడ్డం తడుముకుంటూ కనిపించాడు.
పుస్తకాలు వరసగా తప్పించుకుంటూ వేళ్ళు చరిపాడు
షా నవ్వుతూ—“ఎలిజా—మై పెయిర్ లేడీ” అన్నాడు.

అకాశవా —మీరు వింటున్నది బేతాళకథ
విన్నారా నాక్కావలసిన గ్రంథం నేనింకా తీసుకోనేలేదు.

సవార్ సెట్ మాన్—.. కాస్త కళ్ళు చక్కకి తిప్పేను
మలార్ మే—బోదిలేర్—రాబో—ఫ్లాబేర్
మోసాసా—అండ్రేజీడ్—కమున్
జాపోర్ సార్ దగ్గర ఆగేను
“మాన్ ఇయేర్! ఫిల్ పూ ప్లే” అన్నాడు సార్.
నోబల్ ప్రయిజ్ తీసుకుని వచ్చేశాను.
ట్రీయన్ ఈలియట్ నాలుగుకృతులున్న
పుస్తకం చేతపట్టుకున్నాను. నా నెత్తిమీద
మాన్ కనిపించి దెయ్యంలాగ వచ్చేడు.
కత్తిఅంచు తీశాను.

చాలుచాలును లంగరెత్తుము—అది గురజాడ కంఠం
ప్రేయసీ—విశాఖపట్నం రుధిరజ్యోతి అన్నాడు నారాయణబాకు
కుక్కసిల్లా అగ్గిపుల్లా చాలు ఇద్ద సృష్టికి అని శ్రీశ్రీ
ఓ సీసీవాలీ త్వమేనాహం అన్నాడు అరుద్ర.

మాట్లాడకుండా బయటికి వచ్చాను
నాక్కావలసిన గ్రంథం తీసుకోకుండానే
బేతాళుడి శవం నాకు మౌనభంగం చేస్తున్నది.
కాలికాపూజచేసి మరోరోజు బయల్దేరతాను.

తిమింగిలం

శ్రీ 'భైరవయ్య'

బ్రైవాదలో పార్కులో ఒక మూలగా, రాలలు కత్తిరించబడ్డ క్రోటను మొక్కలమధ్య, నిలవెత్త సిమెంటు అవసరమిది, నిలుపుగా కర్రచేత పట్టుకుని నవ్వుతూ నిటారుగా నిలబడ్డారు గాంధీ మహాత్ముడు.

కింద, అయిన పాదాలకి పునాదిగా నిలబడ్డ సిమెంటు చప్పి చెంత నిశ్శబ్దంగా కేకలు. చేతుల కదలికలు. కాగితం తెవతెవలు. గలగలలు. మొక్కలు వైలాలు మార్పుకుంటున్నాయి. ఆ పేకముక్కల మీద వీరభద్రుల చేతులు. తేలిపేళ్లు అల్పరంగా లాస్యం వ్రేస్తున్నాయి. అయిదుగురు మనుషులు వీరభద్రుల చేతి వేళ్ల తాండవం కేసి, మెరుపులా కదులుతున్న మూడుముక్కలకేసి అత్తగా చూస్తున్నారు. అందులో ఇద్దరుమటుకు నిర్లక్ష్యంగా వున్నారు. వాళ్లు ఆట కూడా అలాగే వుంది. వార్నికర్లకి దబ్బిస్తోంది. పోతోంది. మిగతా ముగ్గురికీ దబ్బిస్తోంది. కానీ వచ్చినట్టు వచ్చి వడ్డీ తీసుకు మరి పోతోంది. కరువుదేశంలో వాన లోచ్చినట్టు వచ్చి వకదత్తై, పండిన పివరంతమంటను కూడా తీసుకు పోయినట్టు.

వీరభద్రుల కళ్లు అలసటగా వున్నాయి. అలవాటు కొద్దీ వేళ్లు ఇటూ అటూ చిందులు తొక్కుతున్నాయి. కానీ-

వాని చూసుకున్నాడు. ఒంటిగంట. ఇంక మూడు నాలుగుగంటలుండి రైలుకి. ఈ రోపుని వదిలేసునందం రూపాయలు సంపాదించాలి. అంటే కనీసం మూడువేల బేరం తగలాలి. అందుకనే ఈపార్కు ఎన్నుకున్నాడు. కానీ గంటన్నరైవా ఏదీ పెద్ద బేరం తగలేల్లేదు. అన్నీ చచ్చుబేరాలా. వదీవరకా బేరాలా. ఏటిలో ఎన్నటికీ మూడువేలకాను.

మూడువేలొస్తే పగమైనా పిచ్చుకరి కివ్వాలి. అది ఎగ్గొడలే ఆ ఆలోచన లాగానే వీరభద్రుల మెదడులో భైరవుడు తాండవం చేసిడు. ఒళ్లంతా చెవులులు పట్టాయి. ఆ వని వీరభద్రుల చేసి తప్పించుకుపోలేదు. క్షణం విరాద పిచ్చుకరుకి తెలుస్తుంది. వీరభద్రులచేవితాంతం జైలునుంచి రోడ్డు విరాదికి, రోడ్డు మీంచి జైల్లోకి సరల్గుచేస్తూ వుండాలి. పెండ్ల్యుల్లో లాగ. వీరభద్రుల పెళ్లిడుకొచ్చిన చెల్లెలు చర్మవ్యాపారంపై నూతన సభ్యురాలేవా అవుతుంది. లేదా అత్మపాత్య చేసుకుని చిక్కుపెడని పోలిసు కేసన్నా అవుతుంది. తన సంపాదన ఈ రకమైనదని తెలిస్తే గుడ్డికల్లి గుండె పగిలి పోతుంది. అందుకని వీరభద్రుల ఆ వని చెయ్యడు. ఆ ఆలోచన రానివ్వడు. వచ్చినా దాన్ని దాచేసి, మెదపట్టి జైటికి గెంటబడ్డ పేల్లు మనలా చిరునవ్వు నవ్వేస్తాడు.

ఆలోచనల్లో పడ్డ వీరభద్రుల చెండునాట్లు దబ్బి రివ్వవలసివచ్చింది. విసుక్కుని జాగ్రత్తగా అడటం మొదలుపెట్టాడు. ఇంకో అరగంట కేపు అదాడు. అరమిల్లి విరాటరు దూరం కూడా తాళం జరగలేదు.

అలవాటుగా వీరభద్రుల ఇటూ అటూ చూస్తున్నాడు.

వెంకట్రామయ్య చెట్టు నీడకి పార్కులోకి వచ్చి కూర్చున్నాడు. గాంధీ విగ్రహం కింద జరుగుతున్న వనితల కార్యాన్ని చూస్తున్నాడు. ఛ, ఛ! అనుకున్నాడు. ఒకపారి రొంటిని రడివి చూసుకున్నాడు. ఎత్తుగా ఒత్తుగా వుంది.

వీరభద్రుల ఓరగా చూసాడు. అడుతున్న అయిదుగురిలో ఇద్దరికి కమ్మ గీటాడు. ఆట మంచి

తోరుతా సాగుతోంది. వీరభద్రుడు జేతులోంచి నోట్లు పరిగొడుతున్నాయి.

వెంకట్రామయ్య తనకేమీ పట్టచుట్టుగా కూర్చున్నాడు. వెంకట్రామయ్య మామూలు మానవుడే.

ఎద్దల్లిని కొనుక్కుందామని వక్క తిరిగివచ్చి వచ్చాడు. రెండుజులలు కావాలి. తనక్కూడా ఒకజుల తెమ్మనమని పక్కంటి నువ్వుయ్య కూడా డబ్బిచ్చాడు. లోంటిది వాలుగు పేలున్నాయి. మంచిఎద్దల్లిని చూసాడు. ఆ అసామా అయిదుపేలకి తక్కువ వ్వన్నాడు. ఎంత బతిమాలినా కుడిరిందికాదు. పూరెల్లి పట్టుకొస్తానని మరెవరిలో బేరం పెట్టుకోవద్దని చెప్పి బయల్ పడ్డాడు. ఎండ తీరగా పుంటి వచ్చి పాల్కులో కూర్చున్నాడు.

వీరభద్రుడు పొషిగుగా ఆడుతున్నాడు. గడిలో పుంజులా వున్నాడు. నోట్లు నవ్వుతూ వచ్చిపెడు తున్నాడు.

వెంకట్రామయ్య పగం కళ్లు మూసుకుని కూర్చున్నాడు. తిరిగింకా లయిదు మైళ్ళుండి. ఈ ఎండలో నడవడమంటే చిరాగ్గా వుండి. ఓపిక లేదు. పరింటికి పోయిలో ఇట్టి తిన్నాడు. ఆకలిగా కూడా వుంది. వీరభద్రుడు ఉదారంగా వచ్చిపెడు తున్న నోట్లకేసి చూస్తున్నాడు. తనక్కావతిసింది వెయ్యి రూపాయలు. ఈ పాటికి వీరభద్రుడు వదిపాసు వంటలు వంచిపెట్టుంటాడు.

వెంకట్రామయ్య చెట్టు చాటుకి వెళ్ళాడు. కొంతసేపటికి బయటికొచ్చి ఆడుతున్న వాళ్ళ దగ్గర నిలబడ్డాడు. అటు చాలా సుంభంగా వుంది.

వెంకట్రామయ్య చిన్నపందెం కాసాడు. పోయింది. నుల్లి వేసాడు. రెట్టింపిచ్చింది. వెంకట్రామయ్య ఆడుతున్నాడు. డబ్బిస్తోంది పోతోంది. పందెం పెరుగుతోంది.

కొంతసేపటికి ముగ్గురు పందెం కాయలేక దీడి వెలిగించుకుని వెళ్లిపోయారు.

వెంకట్రామయ్య వంద రూపాయలు కాసాడు. రెండువంద లోచ్చింది. రెండు వందలు కాసాడు వాలు గొందిలోచ్చింది.

మిగతా ఇద్దరూ కూడా ఆడటం మానేసారు. వెంకట్రామయ్య బుర్రమీసాల్ని మెలిపెట్టు కుంటున్నాడు.

వీరభద్రుడు చేతులు చిడచిడుతున్నాం.

వెంకట్రామయ్య వాలుగొండలు కాసాడు. ఎనిమిది పెందిలోచ్చింది.

వెంకట్రామయ్య కళ్లు సంకోషంతో తూలు తున్నాయి. వీరభద్రునికి భయం పట్టు కుంది. ముక్కల్ని జాగ్రత్తగా చూసాడు. ఆవే ముక్కలు.

రూపాయికి మూడు రూపాయలు పందెం.

వెంకట్రామయ్య వాలుగొండం. పందం కాసాడు. వీరభద్రుడు జేతులో వేసుకున్నాడు.

వెంకట్రామయ్యకి కోపమొచ్చింది. లయిదు, వందలు కాసాడు. ఉపా... ఈసారి వంద కాసాడు. మూవందలోచ్చింది. లయిదు వందలు కాసాడు. వది పాసువంద లోచ్చింది.

వెంకట్రామయ్య బాపేపట్టు వేసుక్కూర్చు న్నాడు. మంచి పట్టులో వున్నాడు. ఇదుంలా కూర్చు న్నాడు.

వీరభద్రుడు వణుకుతున్నాడు. 'డబ్బిలాసావే తన చెల్లెలి గతి—డబ్బులేకపోతే తన వరుపు—'

వీరభద్రుడు పేకముక్కలకి దణం పెట్టాడు.

మిగతా ఇద్దరూ 'కాయ ది బాబూ—ఇండాక ట్టించీడు మూడువేలు సంపాదించాడు. మీరొచ్చాక ఆది దళ తిరిగిపెట్టుంది. కాయండి బాబూ—పెద్దది కాయండి—అన్నారు వెంకట్రామయ్యతో.

బుర్రమీసాలు తుకులు చూపాయి.

వీరభద్రుడు చేతిలో పేకముక్కలు— ముక్కలు ఇటూ అటూ మారాయి.

వెంకట్రామయ్య వెయ్యి రూపాయలు కాసాడు. మరో వెయ్యి.

పందెం రూపాయికి వాలుగు పెరిగింది. వీరభద్రుడు చేతులు వెచ్చగా వున్నాయి. అరచేతులు చరుచు కుని ముక్కలు పరిచాడు. వెంకట్రామయ్య బుర్ర మీసం నవరించుకుని 'రావే వీరభద్రుల' అని తిట్ట 'వెయ్యి' అన్నాడు.

పందెం పెరుగుతోంది. తగ్గుతోంది.

వీరభద్రం తిన్నగా కూర్చోలేకపోతున్నాడు. వెంకట్రామయ్య కదలేళ్లకపోతున్నాడు.

సిమిషాలు దొర్లుతున్నాయి. అంతకన్నా ముందుగా వోట్లు పలిగిపోతున్నాయి.

వెంకట్రామయ్య తూలుతున్నాడు. అప్పుడే కాలనల్ మునిగిచ్చినట్టుగా వున్నాడు.

'బాబూ భయపడకండి. ఆఖరు పందెం. కాయండి. పందెం పెద్దది సేద్దం. ఏయ్ రూపాయికి పది. పందెం కానుకోసే. వుంటే వెయ్యండి బాబూ వెయ్యండి.' ఇద్దరూ వెంకట్రామయ్య భజనం తడుతున్నారు

వెంకట్రామయ్య గాంధికారికిదిగ్గింపెట్టాడు. అభిమన్యుడిలా పందెం కాపాడు.

వెంకట్రామయ్య ఓడోడితో మన్నాడు. అన్యాయమన్నాడు.

వీరభద్రం వోట్లు తెక్కించుకుంటున్నాడు.

గాంధికారు పుట్టిన భూమిలో ఇది ద్రావా మన్నాడు. గాంధికారి ముఖం చూసి, నిజం చెప్ప మన్నాడు. ఇందులో మోసం లేదా అన్నాడు. నువ్వు ముక్కలు మార్చలేదా' అన్నాడు వీరభద్రాన్ని. ఇద్దరిలో ఒకడు వెంకట్రామయ్యని సపోర్టు చేసాడు, వెనకాల నుంచుని.

వీరభద్రం వోట్లు బోల్చిపెట్టి జేబులో పెట్టుకున్నాడు. లేస్తున్నాడు. వెంకట్రామయ్య కాలరు పట్టుకున్నాడు.

వెంకట్రామయ్యకి కళ్ళు కైర్లుకమ్మాయి. తిం పట్టుకుని సిమెంటు చప్పి విూది పడ్డాడు. ఎక్కడున్నాడో మర్చిపోయాడు.

వీరభద్రం సిగరెట్టు వెలిగించుకున్నాడు. నోరంతా ఎండిపోయింది.

మీరూ లిద్దరికీ వాటా యిచ్చి పార్కు బయటికి పడినాడు. పార్కు బయట పహరా యున్నట్లు ఎర్రబోసీ, వీరభద్రం ఇచ్చిన సిగరెట్టు ముట్టించుకుని కాగితాలుమడతెట్టి జేబులో వేదేసి పొగదులు

కుంటూ వెళ్లిపోయింది.

వీరభద్రం పిచ్చుకారింటి నుంచి వస్తున్నాడు. అప్పుడే చేసిన బందరు ఖాటాలో వున్నాడు. పైము చూసుకున్నాడు. వాలుగున్నర రైలుకింతా వెరవై పిలిపి పోయింది. వెళ్లగలడు.

ఇంట్లో అందరూ ఎదురు చూస్తుంటారు. ముఖ్యంగా చెల్లెడెదురు చూస్తుంటుంది. చెల్లెడ గట్లు చెల్లెలికి అంతరితాగే మనంగా పెళ్లి చెయ్య బోలున్నాడు. పెళ్లికొడుకు కలెక్టర్ డాస్టులో గుమాస్తా. ఎంతో కష్టపడి చెతికి సంబంధాన్ని కుదిర్చాడు. కట్నం వెయ్యి రూపాయలు.

'తన చెల్లెడు లద్దెవ్వరంటారాలు' అనుకున్నాడు వీరభద్రం. సొమ్ము పహకూడటం కష్టం అనుకున్నాడు. అనుకున్న దానికన్నా ఎక్కువే వచ్చింది. పిచ్చుకారు కూడా అయిదువందల రిచ్చాడు.

వీరభద్రం తొందరగా నడుస్తున్నాడు.

అతని తండ్రి అతను స్కూలు పైనలు చదువుతున్నప్పుడు పోయాడు. లెల్లికి ఏదో వాతం కమ్మి అతనికి తెలియజుప్పడే కళ్ళుపోయాయి.

వీరభద్రానికి సంకోషంగా వుంది. ఇంత కాలానికి లిండ్రీకిచ్చిన మాట నిజమైట్టుకుంటున్నాడు.

చెల్లెలికి పెళ్లయ్యాక వీరభద్రం ఆలోచనలు చాలా వున్నాయి.

'ముఖ్యంగా ఈ జీవితానికి వ్వస్తి చెప్పి కొత్త జీవితం ప్రారంభించా అనుకున్నాడు. తెలిసివోకాయన నిజాం దేశంలో ఉద్యోగ మిప్పిస్తానన్నాడు. లెల్లిని తీసుకుని అక్కడికి వెళ్లిపోవాలి. ఆ తరువాత జీవితంలో స్థిరపడాలి.

హుషారుగా ఈరి వేస్తున్నాడు వీరభద్రం. స్నేహను దగ్గరొగ్గనే వుంది.

మ్మార్గ నించి పిల్లలు తిరిగి వస్తున్నారు.

మళ్ళీ ఏటికి తను మేనమామవుతాడు. తనలో తనే నవ్వుకున్నాడు.

వీరభద్రం రోడ్డు దాటుతున్నాడు. అవతలి వేపు నుంచి అరేళ్ల కుర్రాడు వున్నకాల పంపి పది

లంగా వట్టుకుని వస్తున్నాడు. కుర్రాడు ముద్దుగా పున్నాడు.

‘దీని వెళ్లడానికి ఇలాంటి కొడుకు పుడిలేదావురా!’ అనుకున్నాడు.

వీరభద్రం ఊరు చేరుకున్నాడు. వేకువజామునే ముహూర్తం. వెనకాల బండిలో పెళ్లి వారు వస్తున్నారు. తొందరగా ఇంటికి నడిచాడు.

వీరభద్రం అశ్రుధారగా చూసాడు. పెళ్లి వందిరిలో ఏమీ పాడవుచే లేదు. అందరూ వీరభద్రం కేసి జారిగా చూస్తున్నారు. ఎవరంగా చూస్తున్నారు. ఎవరూ మాట్లాడటంలేదు.

వీరభద్రం అడుగులు తడబడ్డాయి. బెదురుగా

వందిల్లో అడుగుపెట్టాడు. దొంగలా లోపలికి నడిచాడు. తర్ని నడవలో గుడ్డలో నీళ్లు కుక్కుకుంటోంది. వీరభద్రం అడుగులు చప్పుడు వింది.

‘ఒరేయ్ ఈరభద్రం కొంచెం ముంచేసిందియ్’ అంటూ గాపుకేసి పెట్టింది. ఇద్దరారంగులు అవిట్టే పట్టుకున్నారు.

వీరభద్రం తిమిరిక్కిన వాడిలా నుంచున్నాడు. అందరి కేసి అయోమయంగా వీచిగా చూసాడు.

‘అది...నీ వెళ్లెలు...సోదా కొట్టు సుబ్బిదో’ లేచిపోయింది’ అన్నాడు వీరభద్రం మేనమామ.

పాపం వీరభద్రం....
వసుగ్రంథో తిమింగలం పెదిమెలు నాల్కుంది.

గుండ్రపాలెం శాసన ద్వీపద :

బాలభాగవతములోనిదా ?

శ్రీ అప్పారావుగారు మరం 44-2 పంచికలో మరియొక యూహను ప్రకటించి, నా వాదమును తోసిరాజనుట వాండు.

అసలీద్వీపద గ్రంథాధారమైనదా ? పుక్కిటి పురాణములోనిదా? అని పరిశీలించవలసిన అవసరమున్నది.

అ ద్వీపద మూల మిట్లున్నది :

'గోవక ప్లాతు(లు) - కృలవలశకరులు

బృందావనమున వృధీని బెంపించ

నంద ప్రజంబున నవి నొప్పుమండ

ఆవుల మేపుత (తు) వలరి గోవకులు

రైవతావలమున రంజిల్లుచున్న

యాదవులకు రైవమె (సు)ంతయు నొప్పు

అమృత భాగేశ్వరుం డందు వెలిసః(త్తు)పు

(గద్య)

ప్రతిష్ఠలు సేసిరి-ప్రతిభమీర'

దోనేరు కోనేరు 'కవిసార్వభౌముండి హరిహర బాలభాగవతహరివదద్వీపద ప్రబంధమున' బల్కెనునుట; శైలి లక్షణమా? అన్వయ సౌలభ్యమా? వ్యాకరణ సమ్మతమా? గణదోష నిదర్శనమా?

ఇది మంజరీద్వీపద. ఏడు పాదములలో ఉన్న దానిని వాలుగు పాదములుగా ఉదాహరించుట పొర పాటు. యతి తప్పినదని, గణము పోయినదని తలచి కాబోలు 5-6 పాదములు వదిలి వేయబడినవి.

ద్వీపదలో పాదాధిప్రస చెల్లినను, చెల్లక పోయినను తప్పలేదు. లేఖక దోషములు పరిధిద్దుట్ట దోషము కాదు. (వెలిసి-ఉన్న-వెలిసున్న సంధి?)

దీనిలోని 'ఆవుల మేపుతు వలరి, అందు వెల్పున్తు' అను క్రియలు కీ. శ. 1547 ప్రాంతం బాలభాగవత ద్వీపదలోని వగవో? కాదో? సత్యాన్వేషకులు వ్రాతప్రతులను పరిశీలించి తేల్చవలసి యున్న

దని వా విన్నవము.

గుంటూరు మండలములోని అమినాబాదు పుల్లరితోడ కొండమీది 'క్రివాత కృతి' శాసనము నందలి 14-1-1416 తేదీ పద్యము, నెల్లూరు జిల్లా కందుకూరు తాలూకా గుండ్రపాలెం ద్వీపద శాసనము, పూర్వమునందలి 23-10-1438

తేదీకి పోలిక భాగవత పద్యములు క్రీ. శ. 15 శతాబ్ది మధ్యకాలములో సమకాలిక పద్యములై యుండగా కాదని, క్రీ. శ. 1547 ప్రాంతములోని దోనేరు కోనేరు కవిసార్వభౌముని బాలభాగవత ద్వీపద, పోతన పద్య భాగవతము కొంచె మెక్కుతక్కువగా సమకాలికములు కాబోలెనుట చిత్రమేకద!

—దేవరవల్లి వెంకటకృష్ణారెడ్డి.

'జిజ్ఞాస'కు సమాధానం సరికాదు

అయ్య,

పిఠవరి వెం భారతి యందు ఎం. భాస్కర రావుగారు "జిజ్ఞాస" అనుపేర సందేహమును దెల్పి సమాధానమును కోరిరి. అపై మార్చివెం భారతిలో ఆవధానం వారాయణ సన్యాసిరావు గారు ఉపభ్యుని కథ దెల్పిరి. అతడు సోముని యల్లుడని చెప్పిరేకాని అతని భార్య "భద్ర" అనునది తెల్పలేదు. ఈ ఉపభ్యుని కథ దేవీభాగవతము మరియు భారతము అను శాసనిక పద్యములో వున్నది. అతడు వరుణుని పై నలిగి నముద్రమును ఎండించెను. కాని త్రాగుటకు వనికి రాకపోవునని శపించలేదు. ఇది ప్రసిద్ధమైనదే కాని క్రొత్తకాదు. ఎం. భాస్కరరావుగారి ప్రశ్న "అపేయముల్ గాగ" (త్రాగుటకు గాకుండ) శపించే. అ బ్రాహ్మణుని కథ దెల్పుడని కోరిరి. దానికి సమాధానము ఉపభ్యుని కథ కాదు.

పూర్వము బడబాముఖుడనడి యున్న యుండెను. అతడు మేరుపర్యత మందు నొప్పు తపస్సు చేయుచుండెను. అతని శరీర మున్నమాయెను. శాంతిక్రై నముద్రమును బిలిచెను. నముద్రము రాదయ్యె. దానికతడు కువీరుడై జలములను ప్తంభించజేసెను.

దానికి చెమ్మట గారుటకు సాటిగా నున్నదనము గలిగిం చెను. అంతేగాక దానిలో "నీవు ద్రావదగంకుండువుగాక" "నీ జలమొండు బదదాముఖమనెడి యుగ్మి చేత ద్రావంబడి దానికి మధురమై యుండి, నీ గర్భము నడంచుగాక" అని శపించెను. అప్పటినుండి నముద్ర ముండు లుప్పై ద్రావగుటకు నిరుపయోగకరమై పోయినది. (ఈ కథ ఆంధ్రభారతములో లేదు. సంస్కృత భారతవో, శాంతి పర్వములో వున్నది.)
—కారువల్లి రాజారాం.

ప్రాచీన సాహిత్యము-విమర్శ

అర్కా, మార్చి నెం 'భారతి'లో మీరు ప్రచురించిన శ్రీ వాగభృ గురు ప్రసాదరావుగారి 'ప్రాచీనసాహిత్యము- విమర్శ' అను వ్యాసమును చదివి ఇది మీకు వ్రాస్తు వ్నాను. విమర్శను గురించి, విమర్శకునకు ఉండవలసిన యోగ్యతలను గురించి, విమర్శకునకు అవసరమయిన దృక్పథాన్ని గురించి ఇంత చక్కటి వ్యాసం ఈవరకే రావలసింది. ఇప్పటికై నా పచ్చినందుకు రచయితనూ, ప్రచురించిన మిమ్ములనూ అభినందించకుండా ఉండ లేను. శ్రీగురు ప్రసాదరావుగారు చెప్పిన లక్షణాలు ఒక్క ప్రాచీన సాహిత్యాన్ని విమర్శించే వారిలోనే గాక విమర్శకు లందరిలోనూ తప్పక ఉండవలసినవి. 'ప్రాచీన సాహిత్యము-విమర్శ' అనే కంటే 'సాహిత్య విమర్శ' అంటే ఇంకా బాగుండేది. వ్యాసకర్త బహుశా ఈ నాడు ప్రాచీన సాహిత్యాన్ని విమర్శించటంలో మనం చూపుతున్న 'అవిమర్శక' దృక్పథాన్ని ప్రధానంగా మనసులో ఉంచుకోవి ఉంటారు. కాని వారి వ్యాసంలో 'సవ్యకవిత్వం'వల్ల కొందరు నందితకవులు చూపుతున్న నిరాదరంగూడా విమర్శించ బడింది.

సాహిత్యాన్ని గురించి చక్కగా ఆలోచించినవారు, ప్రాచ్యులైనా, సాహిత్యులైనా, విమర్శను గురించి ఈ మాటలే అంటారు. ఎలియట్ అంటాడు: ఈ నాటి రై నా, ఇరవై అయిదువేల ఏళ్ళనాటిదై నా సాహిత్యాన్ని ఒకే దృష్టితో చూడగలిగినవాడు విమర్శకుడు. కాలగమనముతోనేత సుపాత్యాన్ని సంతరించు కున్నదిగాగాక కాలాంతమైన మహత్వం కందిగా సాహిత్యాన్ని సంతాపించారి.

—రాధాకృష్ణమూర్తి.

దేశభక్తుని జీవితదృశ్య సంపుటి

అర్కా, 'దేశభక్తుని జీవితదృశ్య సంపుటి' అనే పేరుతో రమణారెడ్డిగారు భారతిలో చక్కని వ్యాసాన్ని వ్రాశారు. వెంకటప్పయ్యగారి విశిష్టమైన పేరను రచయిత కొద్దిపేటిలో విపులీకరించారు. ఫిబ్రవరి సంచికలో వెలువడిన వ్యాస భాగంలో చిట్టచివర ఒక తప్పు దొర్లినట్లు కని ప్పింది. మద్రాసు గవర్నరు శ్రీ ప్రకాశ నెహ్రూకు సాయంపట్టి వెంకటప్పయ్యగారిని మేడమీదనుంచి క్రిందకు తీసుకువచ్చినట్లు వ్రాశారు. ఇది సరిగా తోచదు. దేశభక్తుని అస్తమయం 1949, ఆగష్టు 15 న. శ్రీ ప్రకాశ మద్రాసు గవర్నరుగా నియ మింబైనది 1952 నో, సార్వత్రిక ఎన్నికలు జరిగిన తర్వాత. కనుక వెంకటప్పయ్యగారు నెహ్రూను రాజ భవన్ లో కలిసికొన్నప్పుడు గవర్నరు భావనగను మహా రాజా అయివుండవచ్చునుకాని శ్రీ ప్రకాశ అయేందుకు వీలలేదు.

—గుడ్లవల్లేటి వెంకటేశ్వరరావు.

గ్రంథ విమర్శలు

రంగవతి

(నవల. రచన : దుర్గానంద్. ప్రచురణ : కాలచక్రం ప్రచురణలు. నల్లూరామేశ్వరం, (వయా) పెనుమంట్ర — పశ్చిమగోదావరి జిల్లా. పుటలు : 370. వెల : రూ 7-50.)

ఊరు మేదినిపురం. లోగిరి సోలరాజుదొడ్డి. పోతరాజు మంజుమ్మడు రంగవతి ఆయుర్వేద వైద్యుడు. అరివి అన్న మంగవతి పండితుడు. ఈ కుటుంబంలోని వ్యక్తుల్ని — పెద్దవారిని పిన్నవారిని — సుదీర్ఘంగా వర్ణిస్తూ, వారిలోని వైవిధ్యాన్ని వ్యక్తంచేస్తూ, తద్వారా తెలుగుదేశంలో, రైలుగువారి వాగ్వికలలో, సంస్కారంలో, ఈ శతాబ్దిలో వచ్చిన మార్పుని అభివ్యక్తంచేసే ప్రయత్నమే నవల ఉద్దేశం. వనలో కథ అంటూ పెద్దగా ఏమీ లేదు.

రంగవతి యిద్దరి అల్లుళ్ళలో చిన్న అల్లుడు అంభోనిధి పండితుడు, కవి. తిరువతి వెంకట కవుల ప్రభావంతో ప్రవర్తిల్లిన అవదానం, పద్యాల సాహిత్య పరిపూర్ణతకి ప్రతిక. నవలలో ఇతని ప్రతిభ తెరచాడా దీపం వరుగునే ఉంటుంది. కారణం, రచయిత ఉద్దేశంతో, “అందమైన స్త్రీలో సిగ్గు ఉన్నట్లు” ప్రతిభ కకాడా బిడీయం అవసరమట! “పూర్తి వివాహం పొందిన తర్వాత బిడీయం సాహసంగా మారుతుంది”! అంభోనిధిలో బిడీయం సాహసంగా చివరిదాకా రూపొందలేదు! ఇంగ్లీషు పుట్టుకగా వచ్చినవాడు వచ్చినట్లు చివరకు మేదినిపురంలోనే ప్రియదీపిణిలో ‘సాహసం’ బయట పడలేదు!

రంగవతి అన్నగారైన మంగవతి కొడుకు భగీరథుడు. అండన్ వెల్లి బి. ఎస్.ఎస్. చదివి వచ్చిన వాడు; కొవ్వారైకు ‘జూబ్’ అని పేరు పెట్టడం, కుక్కని పెంచడం, ఇంగ్లీషులో హెల్మెట్ల ఉడక, వగైరా విషయాలన్నీ సాహిత్య నాగుకదా ప్రభావానికి లోనైన భారతీయునికి నైతికవిధి. ఒకసారి అంభోనిధి,

భగీరథుడూ తానుల్ని పాపాత్మాన్నిగూర్చి దాని భిన్న (పాప్య పాపాత్మ) అవ్వల్సి గూర్చి మాటాడు టుంటారు. [పుటలు 107-110]. తర్వాత అంభోనిధి ఎర్పాలు చేసిన నీలకంఠాస్త్రి అప్పిన దావానికి భగీరథుడు పోతరపుతాడు. అప్పినదానంతో భగీరథుడు కొంత అపహాసంతో, కాని వ్యాయంగానే, గ్రామముననుచు మందలించటం కారణంగా, కొంచెం టుంటాడుపోతాయి. గ్రామంలో వైషమ్యాలు చెలరేగు తాయి. భగీరథుడు కొందరు రోడిలను అండగా పెట్టుకుంటాడు. మునవలు వర్గంవారు రంగవతి కుటుంబం వారిమీద—పోతరాజుదొడ్డిమీద — కక్ష గట్టుతారు. రచయిత ఉద్దేశం—సాహిత్య నాగరికత, సంస్కారం, తత్వజ్ఞానభివృద్ధి భావాలు, తద్ వ్యాపకరీతి ప్రవేశపడంద్వారా, అంతవరకు ఏకంగా ఉండిన సాంఘిక గ్రామీణ జీవితభావం కాస్తా విరిగి పోయిందని ఆలోచించడంగా లోస్తుంది. ఇది సమర్థనీయమైన, చార్మితంగా సత్యమైన, ఆలోచన కాదు! కథలోకూడా దోషం యిరువైపులా ఉన్నట్లు చిత్రించబడింది. అందుచేత భగీరథుని సాత్ర నవలలో అభివ్యక్తం చేయవలసిన అంశం ఏదైనా ఉంటే అది ప్రస్ఫుటం కాలేకపోయింది.

పోతే మురారి—రంగవతి పెద్దల్లుడు—రచయితకు ఆభిమాన సాగిగా కనిపిస్తాడు. అతనిద్వారా ఒక సమన్వయాన్ని లేక ఒక చరమసత్యాన్ని సూచించాలని రచయిత ఉద్దేశం కావచ్చు. మురారి వ్యక్తిత్వం “పునఃకాలనే స్తంభాలమీద, అచారాలనే గోడలమీద కట్టబడిన గుడివంటిది కాదు. ఎక్కడి కక్కడే మండి, ఎక్కడి కక్కడే అరిపోయే అగ్ని లాంటిది. ప్రపంచంలో చాలమంది మనుష్యులు ప్రతి విషయాన్నీ వెల్లిగ తెలుసుకోవాలని ఆరాటపడు టుంటారు. తెలుసుకోవడానికి పుర్యజ్ఞానం ఆధారమై ఉంటుంది. మురారికి అలాంటి ఆధారం లేవు. ఎక్కడ ఉంటే అక్కడే అతనుంటాడు.” ఎక్కడా లేనివంటి ఎక్కడా లేకుండా పోతాడు. లేనివంటికూడా

అతణ్ణి తెచ్చి కలువలేము. అందువల్ల అతిని వ్యక్తిత్వం తుంపులు తుంపులుగా ఉంటుంది. అతని ప్రవాహమే అతని జీవితం. ఆ ప్రవాహ దిశను అందు కోలేసేవాళ్లు సుభద్రమ్మవలే (అతనిభార్య) సుళ్లు ప్లిరిగి పోతుంటారు. నరములేని మాంసం శరీర మనిపించుకుంటుందా? మురారి మాంసంలో నరాలు, ఊహలో ఆధారాలు ఉన్నాయో లేవో తెలియదుకాని అతడు నిరుగ్గుడు, విరాకారుడు మూతం కాదు. అతనికి ఆకారముంది. గుణముంది. ఆ గుణాన్ని కనిపెట్టేక్రిమి సుభద్రమ్మలో లేదు. అందుకని సుభద్రమ్మను అనభిజ్ఞ అనలేము. మురారిని మూతం చవలుడు అనవచ్చు... అతడొక్కడే ఒక్కడు. అతనికి లోకంలో పాపసత్వపు హక్కులేదు. అతడు చవలుడు. అతని చిత్తం చవలమైంది. అతణ్ణి కొందరు తిక్క మురారి అనికూడా పిలుస్తూ ఉంటారు." (42-43 పుటలు). ఈ నవలలో పాత్రలను వర్ణించిన విధానానికి ఈ ఉటంకింపు ఒక ఉదాహరణ. ఇందులో వృద్ధులకంటే అన్నవృద్ధ ఎక్కువ. ముఖ్యంగా *—* గుట్టపెట్టిన వాక్యాలు మంచి రచన అనిపించుకోవు. పైగా ఈ రకం వర్ణన పద్ధతి వ్యాసానికి పనికివస్తుందికాని నవలకు కాదు. నవలలో పాత్రలు వారి ఆలోచనలద్వారా మాటల ద్వారా, చేతలద్వారా, స్వయంగా రూపొందాలి. అనంగలి అలా ఉందితే, మురారి పాత్రద్వారా రచయిత వ్యక్తం చెయ్యదలచుకున్న అంశం ఏమిటి? మురారి అనలైన పిసలైన మానవుడు—ఏ ఆచారాలూ, ఆధ్మికతలూ, న్యాయాలూ. మట్టుకొలతలూ లేని కేవలం మానవుడు! సంగీతం, వాక్యం, పేట అతిని అభిమాని విషయాలు. అంతేకాదు, మురారి ఋతువుల నమన రించి వేషధారణ చేస్తాడట. "అతని ఋతుధర్మముల మార్పులను గమనించని మమయ్యలు అతణ్ణి క పైలాసపేషుగాభావించి లెక్కచెయ్యరు. అతడు నిరాసపురుషుడు. కాని అతనిలో ప్రకృతిసహజధర్మాలు ఉన్నై." ఈ ప్రకృతిసహజపుడు (natural man) భార్యత, సంయమనంలేని పేషాప్రవృత్తికి ప్రతిక.

కవిత్వంలో దేశీ, మార్గ విభేదాలను దృష్టిలో పెట్టుకుని బహుళ రచయిత మురారి, అంధో నిరులమ రంగుతికి అల్లళ్లుగా నిర్దేశించాడేమో! మురారి దేశీకవిత్వం లాంటివాడు. అతను 'జనత'లో

కలిసిమెలిసి నట్లుగా మరెవ్వరూ కలియలేరు. మురారి అత్తమామలను లెక్కచెయ్యడు. అతినిది స్వచ్ఛంద ప్రవృత్తి. పిల్లల భవిష్యత్తు విషయమై ఆలోచించడు. కొడుకు అభిరూపి గుర్తించి వాణ్ణి 'దోలు వాయించడం నేర్చుకునేందుకు మంగలి ఇంటికి పంపిస్తాడు. ఈ విషయమై మురారి సుభద్రమ్మా వివాదపడతారు. మురారి కొడుకునూ కూతుర్ని వెంట బెట్టుకు దేశంమీదికి వెళ్లిపోతాడు. కూతుర్ని కులస్థుడైన ఒక బస్సుద్రైవరుకి కట్టబెట్టి చక్కా వస్తాడు. (ఇక్కడ వరుడు కుల మదే కావటం ఎందుకో?) కట్టుకు కానుకలూ, ఏ హడావుడి లేకుండా ఎవరికీ చెప్పకుండా కూతురికి పెళ్లిచేసి వచ్చాడని అందరూ విడ్డూరపడతారు. ఇది రచయిత మురారిద్వారా సూచించదలచుకున్న ఒక రకం సాంఘిక విప్లవం కాబోలు—కట్టుం వగైరా వివాహ సమన్వయకు 'మానవతా' దృక్పథంనుంచి పరిష్కారం! గ్రామ వైషమ్యాల విషయంలో మురారి ప్రబోధం: "అబ్బాయిలూ! మనది సవ్యాసుల దేశం. బుద్ధుడు మన దేశంలో పుట్టాడు. గాంధీ మనదేశంలో పుట్టాడు. అనందమిచ్చేది మన కావ్యం. హంసలో నందేశం పంపేది మన పురాణం....దుర్బోధుడూ, శకున్ విప్పుడూ గునగున లాడుతూవే ఉండేవాళ్లు. వాళ్లు బాగుపడ్డారా? దేశాన్ని బాగుపరిచారా? ఈ ప్రపంచం బంధనరహితం. వృష్టిలో రహస్యమంటూ ఏమీలేదు...మిమ్మల్ని మీరెందుకు గాటుపెట్టు కుంటారు?" మురారి భగీరథునిమీద హత్యా ప్రయత్నం జరగకుండా సమయానికి హెచ్చరిస్తాడు. భగీరథుడు రక్షింపబడ్డా, అతని కుక్క చంపబడు తుంది. రచయిత ఉద్దేశం, మానవుల మధ్య 'విశ్వాసం' చచ్చిపోయిందని రాచకీయా లెక్కు వయ్యాయని!

రంగవతి తన వైద్యపరిజ్ఞానాన్ని మనుషు సంతానానికి నేర్పాలనుకుంటాడు. వాళ్లకు దానిలో అనక్తిలేదు. శంభుడు కమ్యూనిస్టుపార్టీ అభిమాని. కళాధరుడు సంగీతం అభ్యసించడానికి తంజావూరు వెడతాడు. రంగవతి మంచానవడి, సందిలో అందరికీ విడ్కోలుచెప్పి మరణిస్తాడు.

రంగవతి గలించిన ఒకనాటి తెలుగుదనం! గ్రామీణమైన తెలుగుదనం! రంగవతికి వారసులెవరు? అంతోనిధిలో (సంస్కృత పాండిత్యము, సాంప్రదాయికమైన విద్య) నవజీవనానికి కావలసిన సాహసం కొత్తదనం లేవు. భగీరథునిలో (ప్రాశ్నాత్మక విద్య) సాహసము, సామన్యం లేవు. అతను గ్రామజీవనంలో యిమడకపోవడమే కాదు, గ్రామసౌహార్దాన్ని భగ్గుంచేశాడు. ముఠారిలో (దేశీయత) కైలాస్యం పాలు పెక్కున, అతనికి బాధ్యత లేదు, వారసత్వం లేదు; విముక్తి, స్వేచ్ఛ కావాలి. శంభుడు (కమ్యూనిజం) వారసత్వాన్ని బొత్తిగా నిరాకరిస్తాడు. రంగవతికి—అంటే ఒకనాటి తెలుగుదనానికి—నేయి వారసులు లేరంటూ నవల ముగిస్తుంది. పోలిరాజు వాటిని రాతిస్తంభంవైపు చూస్తూ ఒక పిల్లవాడు రాయి చివరిచేశాడు అన్నది చివరివాక్యం—కొత్త తరంవాళ్లు తెలుగుదనాన్ని ఎలా పునర్నిర్మించే ప్రయత్నం చేస్తారని ప్రశ్నార్థకమైన ద్వని! తెలుగు దవాన్నిగూర్చిన పై విశ్లేషణ (Analysis) అనమ గ్రంథం ఉందని వేరుగా చెప్పవచ్చురలేదు.

తెలుగుదనం అంటే ఏమిటి? అది అందరూ మేముకోవలసిన ప్రశ్న. ఆ ప్రశ్నను ఈ నవల రూపంలో వేసినందుకు రచయిత అభినందనీయుడు.

లాడ్జింగులో ఒక రాత్రి

[నవల. రచన: కొవరాజు శేషయ్య, ప్రచురణ: వికలాంధ్ర ప్రచురణాలయం, విజయవాడ-2, పుటలు: 196. వెం: రూ 3/-]

'లాడ్జింగు'ల పేర చలామణి అవుతున్న వ్యధిచార గృహాలు కొన్నిపట్టణాల్లో పెద్దఎత్తున వ్యాపారసరళిలో అభివృద్ధికావడానికి దోహదమౌతున్న అర్థిక, రావకీయ, సాంఘిక పరిస్థితులను విశ్లేషణాత్మకంగా అభినవల్లించే ఈ నవల ప్రధానంగా సంఘ సంస్కరణోత్సేహంలో ప్రాయబడింది. ఇందులో కథానాయకుడు మోహనరావు ద్వారా ఒక 'లాడ్జింగు' వ్యవహారం బయటపడి, పోలిసుదాకా వెళ్లి ఆ 'లాడ్జింగు' రద్దు కావడం, అందులోని స్త్రీ పురుషులకు మరొక విధమైన బ్రతుకుదేరువు

ఏర్పడడం కథ. మోహనరావుని 'లాడ్జింగు'కి తీసుకు వెళ్లిన రిక్వావాలా వాగ్జేవురారావు, చదువుకున్న యువకుడు, నిరుద్యోగి. అక్కడ మోహనరావుకి తారపిల్లిన స్త్రీలు కనకం: అతను చిన్నతనంలోనే విరిగిపెళ్లి కరణంగారి కూతురు. తార: అతని ప్రాణ స్నేహితుడు కోరి వివాహమాడిన నవనభువు! ఈ యిద్దరి స్త్రీలనూ ఆ నరకకూపంలోనుంచి తప్పించేందుకు మోహనరావు ప్రయత్నించి నెగ్గుతాడు. మోహనరావు డబ్బా, పలుకుబడి రెండూ ఉపయోగించడంలేదు కాదు, పోలీసుశాఖలో అభ్యున్నతశాఖ్నా మోహనరావు బంధువు సూపరింటెండెంట్ గా ఉండటం వల్ల కూడా వెంటనే కార్యసాధన వీలైంది. అప్పటికి దోషులైన వ్యక్తులు దొరకకుండా పారిపోయారు. ఇదీ నేటి నానవికమైన పరిపాలనా పరిస్థితి! 'లాడ్జింగు'ని నడిపిన వ్యక్తులకుంటే 'లాడ్జింగు'కి మద్దతు కల్పించే కొందరు లాయర్లు, లాయరు గుమాస్తాలు, వ్యాపారములు, ధనికులు, యింకా ఎంతరో స్త్రీ పురుషులూ, సంఘంలోని ఈ రకం మురికికూపాలకు బాధ్యులు. అంటే సంఘంలో పరివర్తన రావాలి, సంస్కారం పెరగాలి. ఇక్కడ రచయిత ఉద్దేశం: స్త్రీ పురుషులందరూ సీతారాముల ఆదర్శాన్ని తు, చ తప్పకుండా అనులుపరిచే ఒకా నొక-స్వాస్థిక సమాజం (Utopian society) అవల రించాలని కాదు! ఏ యుగంలోనైనా 'సెక్స్' కు సంబంధించిన స్వేచ్ఛాప్రవర్తన, నీతిమూలత్యమణి వ్యక్తుల్లో కొద్దిగానో గొప్పగానో ఉంటూ మున్నవ్విడే. అది మోసస ప్రకృతికి లక్షణం. అలా కాక సంఘం లోని కొన్ని శక్తుల్ని — డబ్బు, అధికారము, పలుకుబడివంటి శక్తుల్ని—కూడగట్టుకుని వ్యక్తుల జీతాన్ని నాశనం చెయ్యడానికి, కలుషితం చెయ్యడానికి వ్యాపార సంస్థలు ఏర్పాటు చెయ్యడం మానవుని దుర్జనత్వానికి లక్షణం. ఇది సహించరానిది. ఈ రచయిత పోస్టాల్టర్వేళంలోని కళ్లులు ఎగైరాలలో ఈ 'లాడ్జింగు'ని చీల్చి రెండింటికీగల భేదాన్ని వివరిస్తూ నవలలో యిలా వ్రాశారు: "ఉభయములకూ శబ్దమైతే వాళ్లు లాడ్జింగులకు పోయివా, కళ్లులుకు పోయివా, వారిని మనము అనవధిసిన పనిలేదు. కాని అమాయక యువకులను, స్త్రీలను బలాత్కారముగా

యొద్దుకుపోయి వ్యతిరేకానికి వినియోగించుకుంటు వ్వారండి. ఈ విషయమే తమ దృష్టికి తీసుకు రావాలని నా అభిప్రాయం." రచయిత దృష్టి యిలా సహనంతో కూడుకున్నది, విశాలమైనది (Liberal), వాస్తవికమైనది కావలసినట్లే. ఈ నవలలో మోహనరావు, తార - అందరూ మన సానుభూతిని పొందేలా వారి వారి సహజస్వభావంతో రూపొందించబడింది. కథ సుఖాంతం లయింది.

"తప్పు చేయడం మానవనైనా అన్నార పెద్దలు. తెలిసో తెలియకో ఏ వ్యక్తి అయినా ఒక పాతపాటు చేస్తే దాన్ని అధారంగా తీసుకుని ఆ వ్యక్తి యొక్క నైతిక విలువలను అంచనావేయడం సరియైన పద్ధతి కాదేమో అనుకుంటాను." ఈ ప్రబోధంలో కథాపాఠకుడు మోహనరావు, కనకం పాగేళ్ళరావులకు వివాహం కుదిర్చి, తారను ఆమె భర్త స్వీకరించేటట్లు చేసి, వారి జీవితాల్ని పునరుద్ధరిస్తాడు. క్షమ అనేది లేకపోతే సంఘస్ఫూర్ణతలం సాధ్యంకాదు. సంఘపురోగతి, మానవజీవితంలో సుఖశాంతిలూ, మమష్యుల్లో క్షమ, ఔదార్యం పెరగడంమీదే ఆధారపడతాయి. సంఘజీవనంలో నైతిక కర్మకల్పం అత్యవసరంకాక, యితరుల మీద కేంద్రీకరించబడుతూ ఉండటమే సంఘంలో ఎప్పటికప్పుడు తెచ్చెలుకట్టే కళ్ళరానికి మూలం. దాన్ని క్షానంచేసే ఉద్దేశంతో వ్రాయబడిన ఈ నవలలో మానవతాదృక్పథం ప్రధానం కావడం ఎంతో సముచితంగా ఉంది. ఈ నవలకు సాహిత్యంలో పెద్ద గణన లేకపోవచ్చు, సాంఘికంగా చక్కని ప్రయోజనం ఉన్నది.

—ఆర్, ఎస్.

లోకాలోకం

[వచన గేయ సంపుటి; కవి : స్ఫూర్తిశ్రీ: విషంవికాప్రచురణలు, రామారావుపేట, కాకివాడ; 86 పేజీలు : వెల : రూపాయిన్నర.]

అభ్యుదయ కవిత్వోద్యమం శ్రీశ్రీ లో ప్రారంభమై, శ్రీశ్రీ లో పరిణతి పొంది, శ్రీశ్రీ లోనే ముగింపుకు వచ్చిందనే విమర్శకులు కొందరున్నారు. కాని శ్రీశ్రీ స్ఫురింపని మానవ మమస్యల కొత్త

కోణాలను అవలోకించి, ప్రతిభాసంతోషం కావ్యగానం చేసిన కవుల నింకా ఇంకా విమర్శక ముహూర్తాలు గుర్తించటమే లేదు. అభ్యుదయ కవులు భావదావ్యం చేసినవారు కారు. క్షీణయుగపు కవిత్వవ్యాయ లింకా భావకవిత్వోద్యమపు తుదిదినాలలో దాపురించాయి. గాని అభ్యుదయ కవులకు భావావిషయంలోనూ, భావవిషయంలోనూ అనుకరించే దురదృష్టం పట్టలేదు కొద్దిమంది అనుకరణ బాధ్యం ఉన్న కవులు ఏ యుగంలోనైనా ఉంటారు. చిత్ర సర్గ విభేదాలను గమనించటంలోనూ, లోటి మానవుల యెడల లోవివ్యధలకు కావ్యరూపం కల్పించటంలోనూ వీరికి వికమాత్రత కన్పిస్తుంది. అభ్యుదయ కవు లందరూ ప్రపంచాభిప్రాయ తెల్లరేక్క వెల్లడించా రనుకొనేవారే. మొక్కలు సూర్యుడిశ్చిలి గ్రహించి కిరణజవ్వనంయోగక్రియతో అపరాధి తయారు చేపికొని పూలూ, పండ్లూ యిచ్చినట్లే అభ్యుదయ కవులకు శ్రీశ్రీ పాఠపద్ధాదు. ఈ కవులు వేర్వేరు మొక్కలవలె భిన్నభాతుల సరి, పుష్పిం వందించిన వారే.

నిరంతర లోక పరిశీలనా కవికి డిఎరి వంటిది. 'అభ్యాసం కూను విద్య' అని క్షేమేంద్రుని కాలంవాటికేపుంది. అతడు కవులకు లోకపరిశీలనావత్సక్తా, ఔచిత్యవిరూపాదక్షత గురించి వాక్కి చెప్పేడు. లోకాలోకనం చేసిన 'స్ఫూర్తిశ్రీ' 1948-63 సంవత్సరాలమధ్య తన అలోచనా పరిధికి అందిన విషయాలను, తాను లోకపరిశీలనంచేసి గ్రహించి, కవిగా వివేచన చేసుకొన్న ప్రతిభాసంతోషా, వ్యుత్సన్నతను బోధించి చెప్పిన వచనగేయాలని. వచన గేయానికి గీతి మాధుర్యం విహితంకాదు గాని ఉంటే శ్రవణపేయమౌతుంది. అట్టి కవిత్వం కవితాకళ సమాచార రూపాన్ని కొంతవరకు పొందుతుంది.

గాంధి చదవటానికి అనుగుణంగా 'లోకా లోకం'లోని గేయాలన్నీ రచించబడ్డాయి. అభ్యుదయ భావాలలో అభ్యుదయకవితాతత్వన కనుగుణమైన వచన గేయాంతో 'స్ఫూర్తిశ్రీ' అభ్యుదయ కవులలో చోటు గడించుకొన్నారు.

'లోకలోకం'; 'అవలోమానద్యమయ'; 'మృత్యు
ర్మాంజన్మకంఘమయ'; 'కోదహతి'; 'ముఖే ముఖే';
'అంతర్దర్శనం' గేయాలు విశిష్టమైన అనుశక్తి
ప్రయోగాలను చూచి చెదిరిపోక, ముగ్ధ వివేచనా
శక్తితో—

"మారణానందం జ్వలించింది
దానవలోకం చలించింది
మానవలోకం జలించింది
మా నవలోకం జలించింది."

అని వ్రాతదర్శియై సగర్వంగా పలికారు.

"అంతరాత్మలోని అజ్ఞాతబలం
ఆకాశ మనం విల్పన దైవం
అత్మ శక్తి ప్రాప్తు
అతని చెడని కాపు"

అని గంభీర తాత్త్విక జ్ఞానాన్ని తేలిక మాటలలో,
ప్రసన్న మధురంగా రచించారు. అదే విధంగా శాంతి
పేరిట జరిగే ఆక్రమాలు ఎదుర్కొంటూ—

"శాంతి కొందరు విధ్యాంసుల విధాంత
సమరం సాధారణ మానవధారణ." అంటారు.

ఈ కవి అవమరుని శాంతిని వ్యతిరేకిస్తున్నా
డంటి యుద్ధోచ్ఛ్వాది అని కాదు. మానవజాతి మట్ల
ప్రగాఢ విశ్వాసం ఉన్నది. అందుకే—

"మీ మాటల కెదురు లేదు
మీ గుండెలలో హిమాలయాలు
మీ హృదయంలో హిందూ వార్షిది
దాక్కుంటాయ్"

అని సమాజ జీవనం గురించి హెచ్చరిస్తారు.
"మృత్యుర్మాంజన్మకంఘమయ" అనే గేయంలో—

"గత జీవిత గాథల స్రవణికి నిశావాలి;
చెరిగిపోని స్మృతి సతాత
భవిష్యత్తీవిత భవన నిర్మితికి
కదిలికలేని పువారులు"

అని చారిత్రిక యథార్థ గతిని కళ్ళకు కట్టే
విధంగా వర్ణించారు. 'సత్యమేవ జయతే' అనే గేయంలో

"దూషించిన అయ్యల
దూషిస్తారు;

దూషించిన అయ్యల
దూషిస్తారు" అని సగ్గునర్త్యాన్ని
వెల్లడించారు. ఈ భావం శ్రీ శ్రీ గారి "అ" అనే
గేయాన్ని తలపిస్తుంది. ఆ గేయంలో శ్రీ శ్రీ

"విప్రులు చిమ్ముకుంటూ
వింగికి నే నెగిరిపోతే
విదివాళ్ళుగారో వీరు!
నెత్తురు కక్కుకుంటూ
నేలకు నే రానిపోతే

విరాడ్విద్యంగా వీరె!" అని లోక
నైజానికి విస్తుపోతారు. 'స్ఫూర్తి శ్రీ' గారి గేయంలో
శ్రీ శ్రీ గేయంలోని స్ఫూర్తి రాలేదు కాని

"తిరస్కార పురస్కారాలు జీవిత చక్రంలో
గిర గిర తిరిగే ఆకుల పరుసలు" అనే

సుందరభావాన్ని అందించారు. "కోదహతి" అనే గేయం
వి నందర్శాన్ని పురస్కరించుకొని వ్రాసిందో గాని
గితంలో చిత్రకారుని ప్రతిభ గోచరిస్తుంది.

"ప్రపంచం పూసుకుంది రక్తగంధం
ప్రకృతిశక్తి ప్రళయ వాప్యభంగిమాల చూపుతుంది
అంటుకుంది అకాశం" అని పాకకుల కన్నుల
ముందు విధాంతిగొలిపే చిత్రరూపును చిత్రిస్తారు.
"భానుబింద మంటుకుంది" అని భయానకమైన
రూపాన్ని అందిస్తారు.

"ముఖే ముఖే" అనే గేయం యీ సంపు
టంలో విశిష్టమైంది. మధురమైనది. వ్యంగ్యానికి

ఉ ప యో గ క ర మై న స రి కొ త్త గ్రంథ ము లు

వ్యవసాయము - పిషిరి - కోళ్లు పెంచుట - అడవులు -
తోట వని - యంత్రసంగీతం - వైద్యము - వివిధ హాసకాంక్ష
విషయములపై గ్రంథములు గలవు. తేటతాగు ఉచితము.

ఇంగ్లీషులో వ్రాయండి :

N. K. PAUL & SONS,
P. B. No. 12202, Calcutta-5.

వింతపోయగాన్ని దిద్ది యీ గేయాన్ని రూపం దించారు. కవులలో అల్పమనస్కుల ఉన్న కొందరు, విమర్శకులై పరుల కవితలను తూలనాడి తమ కవితలను పొగడుకోవటాన్ని వ్యంగ్యంగా పాడుస్తారు స్ఫూర్తి.

“పరునికవిత కరక్కాయ
వాదో! స్వంతస్పృహయో!
ఇదే కదా ముఖే ముఖే!
విన్నా వఖే సఖే!”

గేయమంతా యిదే రీతిలో ప్రాధ్యంగా పాగుతుంది. “అంతర్ధర్మం” గేయంలో కవి అంతర్ముఖుడై —

“పొరుగువాని చిరునవ్వులు
పువ్వుల మవ్వపు జల్లులు
మాటాడిన ప్రతివాడూ
మాటులేని తనలేటా!” అని మునిషిలోని సుంచితవాన్ని, “తెల్లని మల్లెం మాటున

భాలుక చాపే నాగుం
శూన్యాంగ్రహం
విసింపించి దీ రోజాన” అని మామనైజాన్ని ఆర్థం చేసికొనేటందుకు ప్రయత్నిస్తారు. రోకాలోకనం చేసిన కవి, రోకాన్ని కవితాసూయంగా భావించి, అనుభవించి పలవరించారనిస్తుంది.

చిలుక బొమ్మను చక్కగా గీసి ‘చిలుక’ అని పేరుపెట్టటం ఎట్టెట్టాగా ఉంటుంది. అందుకనే స్ఫూర్తి శ్రీ తన చక్కని వచన గేయాలను ఆలోచనాత్మకంగా పంపిణీలో ‘కోదహతి’, ‘క్షుగచ్ఛాను’, ‘తస్మాత్ జగ్రుత’ అని ఖండకావ్యాలకు పేర్లు పెట్టారు. శ్రీమతి ‘కవితాసంపా’ వంగ కవితకు యెంచక్కని అనువాదం చేశారు. ‘ఒక కవి కథనం’ అనే యీ గేయంలో కవితాసంపా కవిప్రభయాన్ని స్ఫూర్తి శ్రీ కవిగా చక్కగా ఆర్థం చేసికొని అనువదించారు.

‘పరిత’ అనే గేయం ‘దేశ చరిత్రలు’ అనే గేయానికి అనుకరణ పేరవంగానే ఉన్నది. ‘సందేశం’

గేయంలోను గేయానికి కావలసిన మాధుర్యమే లేదు. ‘గడ్డి పువ్వులు’ గేయం శ్రీ మల్లవరపు విశ్వేశ్వర రావుగారి ‘గడ్డి పువ్వులు’ వర్ణనతో పోల్చి చూస్తే నీరసంగా ఉన్నదవారి. ‘దీపావళి’ గేయం మరి దీర్ఘంగా ఉండి అవ్యయశీల్యంగా ఉన్నది.

వచన కవితకు ముఖ్యంగా కావలసింది చిత్రశుద్ధి. శ్రీ మాధుర్యం ఉన్న గేయం అలంకార శోభితంగా ఉంటుంది. ఈ సంపుటిలోని గేయాలన్నీ గానయోగ్యంగానూ, నవంధైన పదగుంభనతోనూ విలసిల్లుతున్నవి. అవశబ్దాలూ, రుస్పసూపాలూ వ్యాకరణం మొగి మెరుగని ఆజ్ఞల మచ్చుకైనా కానరావు. ముచ్చటగా తీర్చిదిద్దిన యీ గేయ సంపుటం చదివి ఆనందించడగినది.

‘అపార్య’, ‘వియోగిని’, ‘సుహృత్వేత’, ‘సూర్య ముఖి’, ‘మధుపాలిక’ మొదలైన కావ్యాలద్వారా ‘స్ఫూర్తి శ్రీ’ యీ వరకే పాకకలోకానికి పరిచితులు. శబ్దంపై తగినంత అధికారం సంపాదించూ, ప్రతిభతో విమర్శనాత్మకంగా నిర్దోషాన్ని సాధించ జూస్తున్న సాధకులు వీరు. కవులు కొందరు కాలంలోపాటు పై తెడుగుతారు. కొందరి కవిత కాలం గడిచేకొద్దీ యింకిపోతుంది. అంటే వారి కవితాజ్వాల నన్నగిల్లి క్రమంగా చర్మం పోతుంది. మంచి కవులు కొందరు గత కాలపు కీర్తితో బ్రతుకుతారు. కొందరు కవితా కవ్య కటాక్ష వీక్షణాలకై తనస్సు పొగించి తనీస్తారు. కవితా వనితి చేలాంతలాల నందుకోజొస్తూ నిరంతరం పరుగులుతీసే యీ యువకవికి మంచి భవిష్యత్తు ఉంటుందని ఆశించవచ్చు. ఎంతటి మహనీయులనైనా అనుకరించటం మానుకోవాలి. భాషలోనూ, భావంలోనూ అనుకరణకు ధూరం కావాలి.

‘రోకాలోకం’లోని గేయాలు ఆయాకాలపు తాత్కాలిక సమస్యలను పురస్కరించుకొని వ్రాసినవే. అయినా వాటి శీర్షికలను గమనిస్తే “సత్యమేవ జయతే,” “తమసామా జ్యోతిర్గమయ” వంటివి ఎప్పటికీ గుర్తుంచుకోవలసిన శీర్షికలు, గేయాలు.

వరిత్ర, సందేశంపటి గేయాల పత్రికలలో ప్రచురితమైనవైనాసరే గేయ సంపుటలలో చేర్చే ఉపలాటం వదులుకోవాలి. గేయాలను అక్కడక్కడా అధోబాహుళికలూ వినుగు కలిగించని ప్రవేశిక పుస్తకానికి మరింత నిండుదనాన్ని చేకూరుస్తాయి.

హృదయంలోనుండి వెలిగించిన కవితాదీపాన్ని కాంతి తగ్గకుండా, తెల్లం తరిగిపోకుండా కలకాలం కాంతికిరణాలను 'స్ఫూర్తితో స్ఫూర్తితో' ప్రసరింపజేయగలరని ఆశించవచ్చు.

అమృత బిందువులు

[రచయిత: శ్రీ బచ్చు వేంకటేశ్వరగుప్త; అడ్వకేట్, నదాబుపేట - మెదకుటిల్లా ఆంధ్రప్రదేశ్; ప్రకాశకులు: మెదకు మండల రచయితల సంఘం: 135 పేజీలు; వెల-మూడున్నర రూపాయలు.]

అమృత బిందువులని యీ కావ్యానికి పేరు పెట్టడం కేవలం అతిశయోక్తి. ఈ కావ్యంలో అమృత బిందువులను—కాదు కవితా మకరందంకోసం అన్వేషించడం ఎడారిలో నీటికై గాలించటం వంటిదే. సాహిత్య, రాజకీయ, ఆర్థిక, సాంఘిక, నైతిక రంగాలను గురించి వ్రాసిన వద్యాలను అమృత బిందువులనటం దుస్సహనం.

క్షీరసాగర మధనంతర్వాత మోహినీరూపం దాల్చిన భగవంతుడు లోకకంటకులనేపేరుతో దానవులకు అమృతము పంచకుండా వంచించిన చిత్రం ఈ పుస్తకం ముఖ చిత్రం. సహృదయత లోపించిందని కావ్యకర్త అనుకోవచ్చుగానీ కావ్యమంతటిలోనూ ఛందస్సులో కూర్చిన వద్యాలు తప్ప కవితా వాసనలే లేవు. గ్రంథ మంతటిలోనూ కవిత్యం వారికి పోకండ జాగ్రత్త పడ్డారు. కవిత్యం వ్రాయకపోవటం నేరం కాదు; పాపంకాదు; తెలిసిన ప్రతి విషయాన్ని ఛందస్సులో చెప్పాలనుకోవటం చిత్రమైన మానసిక ప్రవృత్తి. పూర్వం అచ్యుయంత్రాలు లేని రోజుల్లో శాస్త్రాలన్నీ ఛందస్సులోనే వ్రాసేవారు. ఆ అగత్యం

యీ వాడు లేదు. సై పెచ్చు విషయ వివరణ కావలసిన శాస్త్రాలను ఛందస్సులో వ్రాయటం అటంకం. ఛందస్సు లప్పడే సర్వ పరిష్కరం లవుతాయి.

ఈ కవికి వివిధ విషయాలపట్ల జ్ఞానం అపరిమితంగా వున్నది. కూలంకషంగా తెలిసికొనే ఓర్పు, దాన్ని విడమర్చి చెప్పగల నేర్పు వున్నాయి. ఆయా విషయాలను గుఱించి సమగ్రమైన అవగాహన ఉన్నప్పటికీ ఛందస్సులో వాటిని వ్రాసి కవిత లనిపించుకోవాలని ఉబలాటపడటం చిత్రం. ప్రముఖ విమర్శకులూ, పండితులూ శ్రీ దివాకర్ల వేంకటాచార్యులూ పుస్తకానికి ప్రశంసలు పల్కుటం దిగ్భ్రాంతిని కలిగించే విషయం. శ్రీయుత ఆయుధేనర కాశీశ్వరరావుగారు, మాడపాటి హనుమంతరావుగారు వీరితో మిత్రత్వాన్ని పురస్కరించుకొని యీ గ్రంథకర్తను మిక్కిలిగా అభినందించారు. కావ్యాన్ని అర్థంచేసికొని అనుభవించేటందుకు సహృదయత ఉంటే చాలు. కాని కావ్యాన్నిగూర్చి అభిప్రాయమిచ్చేటప్పుడు కావ్యాన్ని గూర్చి సమగ్ర పరిశీలనం చెయ్యాలిగాని మిత్రత్వాన్ని పురస్కరించుకొని అభినందించకూడదు. ఆ అభినంద

ఆంధ్ర గ్రంథమాల ప్రచురణలు

రాజు - పేద	"	రు.పె. 2-00
హకల్ ఖేరిఫన్	"	2-00
దాన్ క్విట్ నెట్	"	2-00

స్వాతి కొద్దిగా వున్నది త్వరపడుడు!
వ్యక్తిం, సాష్ట్రీ, రైల్వే(ముఖ్య) ప్రత్యేకము. (రైల్వే పార్కింగ్ సంవహననా, దగ్గరి రైల్వే స్టేషను తెలుపవలెను.)

మేనేజరు, ఆంధ్ర గ్రంథమాల,
7, తంబు చేట్ వీధి, మద్రాసు-1.

భారతి

ప్రకటన రేట్లు

కవరు పేజీలు	కాజుపల్	కాంట్రాక్టు
	రేట్లు	రేట్లు
4 వ కవరు పేజీ ...	రు. 175/—	రు. 150/—
2 లేక 3 వ కవరు పేజీ ...		
ఒకే (నలుపు) రంగు ...	రు. 150/—	రు. 125/—
లోపలి పేజీలు		
పూర్తి పేజీ ...	రు. 125/—	రు. 100/—
అర పేజీ ...	రు. 65/—	రు. 55/—
పాపు పేజీ ...	రు. 40/—	రు. 35/—

ప్రత్యేక స్థానములకు 25 అదనం.

సం! నకు వరసగా 6 ప్రకటనలు చేయువారికి కాంట్రాక్టు రేట్లు వర్తింతును.

చందా వివరములు

సంవత్సర చందా ...	రు. 12—0—0
6 మాసముల చందా ...	రు. 6—0—0
విడి ప్రతి ...	రు. 1—0—0

మేనేజరు, భారతి.

మద్రాసు—1.